

Koca-ili Türkmenlerinin Rumeli'nin İskânına Katkıları

Hacer Ateş*

“... imdî şöyle ma'lum olına kim bu tarafda feth
olunan hisarlara vilâyetlere ma'mur olmağa ehl-i
islâmdan çoğ adam gerek...”

Contributions of the Koca-ili Turkomans to Rumeli's Settlement

Abstract ■ The Ottoman penetration and settlement in Rumelia started with the capture of the Fortress of Çimbi and continued with the conquest of new regions. The imperial policy of transferring large masses from Anatolia, not only provided a Turkic-Muslim identity to the newly conquered places but also contributed to the flourishing of these regions. These population movements from Anatolia to Rumelia were sometimes on a voluntary basis, but could also be forced migration or exile as a requirement of the settlement policy of the period. The travels of the people who moved from Anatolia to Rumelia can be followed from the places names where they settled down. A survey of the *tahrir* registers of Kocaeli and Rumelia reveals that there were hundreds of identical village names of some *sancaks* of both sides, which confirms the observation that the Turcoman population of Kocaeli passed to and settled down in Rumelia. The initial phase of migration from Kocaeli took place at the time of Süleyman Paşa and continued during the reign of Murad I. In both periods, however, it seems that Kocaeli Turcomans were not subject to forced resettlement but came on their initiative either to participate in the campaigns or to settle in the newly conquered places. The newcomers from this region usually settled around Gallipoli, Edirne-Paşa *sancak*, Vize and Çirmen *sancaks*. While their migration contributed to the flourishing of the region they resided in, it also reduced the population pressure in Kocaeli.

Keywords: Kocaeli, Rumelia, Turcoman, *Tahrir* registers, Settlement.

* Trakya Üniversitesi.

Giriş

Osmanlıların Rumeli yakasına geçişleriyle bu kesimde yeni gelişmeler olduğu, uygulanan fetih ve iskân siyasetiyle de kalıcı bir yerleşmenin ortaya çıktığı bilinmektedir. Fetihle birlikte eş zamanlı olarak gelişen iskân faaliyetleri sonucu, boş ve verimli arazilere Anadolu'dan getirilen Türkmenler yerleştirilerek birçok köy kurulmuş, böylelikle sadece siyasi değil aynı zamanda kültürel açıdan da yeni bir “hayat sahası” oluşturulmuştur. Anadolu'dan Rumeli'ye geçen gruplar yeni yerleştikleri coğrafyalara mensub oldukları boyların, tabi oldukları beylerin ya da daha evvel Anadolu'da meskûn bulundukları yerlerin adlarını vermişlerdir.¹ Rumeli'nin genelinde olduğu gibi Osmanlıların ilk yerleşim sahası olan Doğu Trakya bölgesinde Türkçe isimli çok sayıda köyün mevcut olması Anadolu'dan geçen Türkmen kitlelerinin kesafetini ve buradaki iskân faaliyetinin ne denli yoğun olduğunu göstermektedir.

Erken dönem Osmanlı kroniklerinde Rumeli'ye ilk göçen grupların Karesi ilinden olduğu bilgisi yer almaktadır.² Kroniklerde yine ikinci olarak bahsedilen göç hadisesi I. Murat zamanında fethedilen Serez ve civarına Saruhan ilinden yapılan göçlerle ilgilidir.³ Yine Yıldırım Bayezid döneminde Saruhan ilinden Filibe'ye yaşanan sürgünler yer almaktadır.⁴ Erken dönem kroniklerinin göçlerle

1 Türklerin Anadolu'da yerleştikleri yerlere isim vermeleri usulleri hakkında bkz. Mübahat Küçükoglu, “Osmanlı'dan Günümüze Yer Adları”, *Belleten*, LXXVI/275 (2012), s. 148-154. Yer adları konusunda ayrıca bkz. Bahaeddin Yediyıldız, “Türkiye’de Yer-Adı Verme Usulleri”, *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri (11-13 Eylül 1984-Ankara)* (Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1984), s. 25-41. Balkanlar’da Türklerin iskânı ile birlikte yeni kurulan köy ve mahallelere isim verme hususunda ayrıca bkz. Hava Selçuk, “Osmanlı Devleti’nin Balkanlarda Uyguladığı İskân Siyaseti (1432-1481)”, *Türk Tarihinde Balkanlar*, c. I, ed. Zeynep İskefiyeli, v.d., (Sakarya: S.Ü. Balkan Uygulama ve Araştırma Merkezi, 2013), s. 339-345; Kocaeli yer adları için bkz. Ahmet Gündüz, “Tapu Tahrir Defterlerine Göre Kocaeli ve Çevresindeki Yer Adları Hakkında Bir Değerlendirme”, *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyum Bildirileri*, ed. Haluk Selvi, M. Bilâl Çelik (Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, 2015), s. 465-466. Türklerde yerleşim yerlerine isim verme geleneği hakkında ayrıca bkz. Tuncer Baykara, “Anadolu Yer Adlarının Orta Asya’daki Benzerleri Üzerine Bir Kaynak”, *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri (11-13 Eylül 1984)* (Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1984), s. 266-267.

2 *Âşıkpaşazâde Tarihi*, haz. Necdet Öztürk (İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yay., 2013), s. 68. Keza aynı konu hakkında bkz. Mehmed Neşri, *Kitâb-ı Cihan-Nümâ-I* (Neşri Tarihi), haz. Faik Reşit Unat, Mehmed A. Köymen (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1949), s. 177.

3 *Âşıkpaşazâde Tarihi*, s. 84.

4 *Âşıkpaşazâde Tarihi* s. 100.

ilgili verdikleri bilgiler Rumeli'ye yapılan göçlerin kaynağını ve güzergâhını takip edebilmemiz açısından kıymetlidir. Ancak iskân çalışmalarında ilk baş vurulacak kaynaklardan olan tahrir defterleri bu hususta daha sağlam ve kuvvetli deliller sunmaktadır. Tahrir defterlerindeki köy isimleri Rumeli'ye göçenlerin Anadolu'nun hangi bölgesinden geldiklerini, hangi oymak, boy ve aşiretlerinin Rumeli'ye geçmiş olduklarını gösterdiği gibi, bunların nasıl bir sistem dahilinde iskân edilmiş olduklarının izah edilmesi hususunda da son derece açıklayıcıdır.⁵

Osmanlı Beyliği'nin kuruluş coğrafyası içinde bulunan Kocaeli sancağına ait tahrir defterleri incelendiğinde defterlerdeki yer adlarının birçoğunun Rumeli'de ilk fethedilen sahada ve hinterlandındaki çok sayıda köy adıyla örtüştüğü dikkat çekmektedir. Rumeli fatihi Süleyman Paşa'nın Gelibolu'nun fethinden sonra ihdas ettiği sağ ve sol kollar üzerinde yer alan kır iskân merkezleri ile Kocaeli sancağındaki iskân merkezlerinin isimlerinin önemli bir kısmının aynı olması, bu iki bölge arasında kuvvetli bir irtibatın olduğunu düşündürmüştür.⁶ Kocaeli sancağının Süleyman Paşa'nın ilk sancak beyliği yaptığı yer olması bu hususta ayrıca belirleyicidir. Keza isim benzerliklerinin sadece Süleyman Paşa dönemiyle sınırlı kalmadığını da belirtmek gerekir. I. Murad döneminde fethedilen özellikle Doğu Rumeli bölgesini kapsayan sahada olmak üzere aynı adlı köylerin izini yine tahrir defterlerindeki ve rilerden takip etmek mümkündür. Rumeli'ye geçiş ve iskân konusu üzerine yapılan çalışmalarda ilk göç dalgası için kroniklere nazaran daha ziyade Karesi ve Saruhan

5 Münir Aktepe, "XIV. ve XV. Asırlarda Rumeli'nin Türkler Tarafından İskânına Dair", *Türkiyat Mecmuası*, X (1953), s. 300-301. Ö. L. Barkan Rumeli'ye yapılan sürgünlerin menşinin tespiti hususunda tahrir defterlerinde yer alan bilgilerin öneminden bahsetmektedir, bkz. Ö. Lütfi Barkan, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 15, 1-4 (1953), s. 223-225. Keza İlhan Şahin, bugünkü Bulgaristan sınırları içinde kalan Filibe, Sofya, Eskizağra, Tatar-Pazarı şehirlerinin XV-XVI. yüzyıllarda iskân ve nüfusu üzerine kaleme almış olduğu makalesinde tahrir defterlerinin bu hususta oldukça önemli bilgiler ihtiva ettiğini ve bu defterlerdeki yer isimlerinden hareketle mezkûr şehirlere Anadolu'dan yoğun bir Türk göçü olduğunu ortaya koymuştur, bkz. İlhan Şahin, "XV ve XVI. Yüzyılda Filibe-Sofya-Eskizağra-Tatar Pazarı'nın Nüfus ve İskân Durumu", *Türk Dünyası Araştırmaları*, 48 (1987), s. 249-256; Aynı yazar, Rumeli'de XIV-XV. yüzyıllarda gerçekleştirilen iskân faaliyetlerinin Balkanlar'ın demografik ve toponimik yapısının değiştiğini tahrir defterlerinden açık bir şekilde takip edilebildiğini belirtmektedir, bkz. İlhan Şahin, "Osmanlılar'ın Balkanlar'ı İskân Politikası", *Avrupa'ya İlk Adım: Uluslar Arası Sempozyum, 1 Kasım 1999, Gelibolu*, ed. Ayşe Yıldız Topuz (İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 2001), s. 69.

6 Burada bahsettiğimiz sağ kol, Süleyman Paşa'nın Gelibolu'yu ele geçirdikten sonra Şarkî Trakya içlerine ilerlemeye imkân verecek şekilde düzenlenmiş kollardan biridir.

bölgeleri üzerinde yoğunlaşılması çoğu araştırmacı için Kocaeli ve çevresinden yani beyliğin kuruluş coğrafyasından yapılan göçlerin dikkatlerden kaçmasına neden olmuştur. Tahmin edileceği üzere Osmanlı beyliğinin kurulduğu esnada beylik sınırları içinde ve yakın çevresinde Türkmen nüfusunun yoğun olduğu bölgelerin başında Kocaeli yarımadası gelmektedir. Osmanlıların Rumeli'ye geçme fikrinin altında yatan en önemli sebeplerden biri de muhtemelen Kastamonu-Bursa-İstanbul arasında sıkışıp kalan Türkmenlere yeni yaşam alanı sağlama isteğidir.

Rumeli'ye geçiş ve bölgenin iskânı hususunda Kocaeli isminin zikredildiği az sayıda inceleme vardır. Münir Aktepe "Rumeli'nin Türkler Tarafından İskânına Dair" makalesinde, Çelebi Mehmed zamanında gerçekleşen sürgünler ile Rumeli'nin muhtelif sancaklarına Kocaeli'nden gönderilen şahıslar ve tahsis edilen timarlar bahsedilmektedir. Bu çalışmada bahse konu şahısların sayısı dört kişiden ibaret olup içlerinden biri kendi rızasıyla gelmiştir.⁷ Kocaeli isminin zikredildiği diğer bir çalışma M. Tayyib Gökbilgin'in *Rumeli'de Yörükler, Tatarlar ve Evlâd-ı Fâtihân* adlı eseridir. Burada Kocacık Yörükleri bahsinde Kocacık isminin menşei hakkında yapılan çıkarımlar hayli dikkat çekicidir. Kocacık isminin "Yörük Koca Hamza"ya istinaden kısaltma ile Kocacık haline dönüşmüş olabileceği üzerinde durulmuş ve Rumeli'deki diğer bazı Yörük beylerinin isminin kaybolmasına rağmen Koca Hamza isminin kaybolmadığı ve ondan sonra gelenlerin bu ismi yaşattığı düşünülmüştür. Yine bununla birlikte Kocacık ismi hususunda ikinci olarak Ankara'daki Kocacık Yörüklerinin bir kısmının XV. yüzyıldan itibaren Rumeli'nin iskânı esnasında bu ismi taşıyan yerlere yerleştikleri ihtimâli üzerinde durulmuş ancak bunun bir hipotez olarak kabul edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Aynı konunun devamı olarak Kocacık ismini taşıyan bir yerin menşei Anadolu'da aramak, meselâ bu hususta Kocaeli'yi düşünmek veya başka yerdeki mahalleri farzetmek için kuvvetli bir delil olmadığı kanaatine varılmıştır.⁸ Görüldüğü üzere Rumeli'ye Kocaeli bölgesinden bir geçiş olduğu ihtimali düşünülmekle birlikte geçişi destekleyecek delillere tesadüf edilememesi bu ihtimalin uzak olduğu fikrini uyandırmıştır.

Ö. Lütfi Barkan ise Arvanid-ili'ne Anadolu'dan sürülüp getirilerek kendilerine timar verilmiş olan sipahilerin sadece Saruhanlılar'dan ibaret olmadığına dikkat çekmiştir. On altı timar sahibinin isimleri üzerinde *Koca-ili'nden gelmiş* kaydı bulunduğunu, bunların sürgün politikası gereğince Rumeli'ye geçirildiklerini belirtmektedir. Ancak bu kayıtlardan istisnâi olarak üç kişinin isimlerinin yanında

7 M. Münir Aktepe, "Rumeli'nin Türkler Tarafından İskânına Dair", s. 302.

8 M. Tayyib Gökbilgin, *Rumeli'de Yörükler Tatarlar ve Evlâd-ı Fâtihân* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1957), s. 90-91.

Kocaili'nden kendü rızasıyla gelmiş şeklindeki ibareden hareketle kendi istekleriyle göç etmiş olduklarını belirtmiştir.⁹ Keza H. İnalçık da *Arvanid Sancağı* ile ilgili neşriyatında sürgün politikası çerçevesinde Kocaeli'nden sürülüp gelen şahıslara yer vermiştir.¹⁰ Dikkat edileceği üzere söz konusu çalışmalarda Kocaeli'nden Rumeli'ye göçler bahsi ve Rumeli'nin iskânındaki yeri münferit bilgilerden öteye gitmemektedir. Ancak tahrir defterlerinden çıkarılacak olan veriler Kocaeli bölgesinden Trakya kesimine müteveccih yoğun bir göçe işaret etmektedir.

Bu çalışmada da tahrir verilerinden istifade edilerek yerleşme sürecine dair ne gibi yeni bilgilerin ortaya konabileceği test edilecektir. Bunun için esas olarak Kocaeli sancağına ait XV-XVII. yüzyılları kapsayan tahrir defterleri ile birlikte Rumeli yakasında Gelibolu, Paşa Livası, Vize ve Çirmen sancaklarını havi muhtelif tahrir defterlerinden yararlanılacaktır. Bu sancaklar aynı zamanda ele alınacak kesimin coğrafi sınırlarını da belirlemektedir. Çalışmada öncelikle Kocaeli sancağındaki kırsal alan yerleşmelerini belirlemek üzere başlıca üç tahrir defterinden istifade edilecektir. Bunlar içinde en erken tarihli olan (H. 870/1465) *TT.d.1160* (mufassal) tahrir defteri, kazaların ve köylerin tespit edilmesinde ilk kaynak olarak belirlenmiştir. Bunu Kocaeli sancağı hakkında detaylı verileri kapsayan *TK.GM.d.120* ve *TK.GM.d.402* numaralı mufassal defterler takip edecektir. Bu defterler Kocaeli sancağının idarî yapısı hakkında bilgi vermenin yanı sıra kır iskân merkezleri ve tasarruf şekillerini de içermektedir.

Kocaeli sancağında XV. yüzyılın ikinci yarısında *İznikmid*¹¹ (*İzmit*), *Gekbüze*¹² (*Gebze*), *Yoros*, *Şili/Ağova*¹³ (*Şile/Ağva*) ve *Kandırı*¹⁴ (*Kandıra*) olmak üzere beş

9 Barkan, "Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler", s. 216.

10 Halil İnalçık, *Hicri 835 Tarihli Sûret-i Defter-i Sancak-ı Arvanid* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1987), s. 102-119.

11 Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Tapu Tahrir Defteri (*TT. d.*), nr. 1160, s. 6.

12 Vilâyet-i Gekbüze, BOA, *TT. d.*, nr. 1160, s. 41. Bugünkü Gebze'nin adı XV. yüzyıla ait tahrir defterinde Gekbüze ve XVI. yüzyılda Genivize okunacak şekilde yazılıdır: bkz. Ahmet Güneş, "XVI. Yüzyıl Başlarından XVII. Yüzyıl Başlarına Kadar Kocaeli Sancağı" (Doktora Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi, 1994, s. 10.

13 BOA, *TT.d.*, nr. 1160, s. 125; Kocaeli bölgesinde Bizans'ın elinde sadece Karadeniz sahilindeki Şile hisarı kalmıştı. Yıldırım Bayezid İstanbul kuşatması hazırlıkları esnasında Yoros'tan hareketle bu hisarı ele geçirmiştir. Sonrasında Anadolu hisarını inşa ederek Karadeniz taraflarını kontrol altına almıştır, bkz. *Âşıkpaşazâde Tarihi*, s. 92. *Neşri*, s. 329. Şile hisarı Yıldırım Bayezid döneminde fethedilmesine rağmen kırsal alan çok daha önce Osmanlı idaresine geçmiştir.

14 BOA, *TT.d.*, nr. 1160, s. 185.

nahiye bulunmaktadır.¹⁵ XVI-XVII. yüzyıllarda nahiye sayısı ise *İznikmid*, *Kandırı*, *Şili*, *İznik*, *Ada ma'a Karasu*, *Yalakâbad*, *Gekbüze*, *Yoros* olmak üzere sekize yükselmiştir.¹⁶ Bu nahiyelerdeki tüm köyler tek tek belirlenmiş olup konunun akışını bozmamak için sadece her iki yakada ismi bulunan köyler çalışmamıza dahil edilecektir. Kocaeli bölgesindeki Türkmenlerin Rumeli yakasında yerleştikleri bölgeler için ise Gelibolu, Paşa Livası, Vize ve Çirmen sancaklarına ait muhtelif mufassal ve icmal tahrir defterleri incelenerek kır iskân merkezleri tespit edilecektir. Bunlar arasında karşılaştırmalar yapılarak Kocaeli sancağıyla eşleşen köyler tablolastırılmıştır.¹⁷ Bu nahiyelerin bazıları ait oldukları sancakların tahrir defterlerindeki sıra ile değil fetih kronolojisi göz önünde bulundurularak tabloya yerleştirilmiştir.

Kısaca bu çalışmanın hedefi, Rumeli'nin iskânı konusunda çoğu araştırmacının dikkatinden kaçan fakat Rumeli'nin Türkleşmesi ve bölgenin şenlendirilmesi hususunda önemli katkı sağlayan Kocaeli Türkmenlerinin kurdukları iskân merkezlerini tespit ederek ciddi bir yekûn tutan nüfus hareketliliğini ortaya koymaktır. Böylece Osmanlı kuruluş coğrafyası ile Rumeli'deki ilk yerleştikleri saha arasındaki irtibatın mahiyeti daha iyi anlaşılacaktır.

1. Kocaeli Bölgesindeki Türkmen Unsuru

Bizanslıların *Mezotinya* olarak adlandırdıkları Kocaeli yarımadası Orta Bitinya bölgesi olup Osmanlı beyliğinin kurulup geliştiği Bitinya bölgesinin Karadeniz'e uzanan kısmında yer almaktadır. İstanbul-Bitinya-Paflagonya (Kastamonu ve civarı) üçgeni içindeki bu bölge verimli toprakları ve stratejik önemi sebebiyle dikkat çekmektedir. Kocaeli bölgesini çevreleyen sınır boylarına yerleşmiş olan Türkmenler XIII. yüzyılın başlarından itibaren Anadolu Selçuklu Devleti'nin doğu

15 Kocaeli sancağı nahiyelerinin defterdeki sıralamaları için, bkz. BOA, *TT.d.*, nr. 1160, s. 2-41, 43-97, 103-122, 125-177, 185, 245.

16 XVI-XVII. yüzyıllarda Kocaeli sancağı nahiyeleri için bkz. BOA, *TK.GM.d.*, nr. 120, s. 12b-36b, 37a-85a, 95b-150b, 152b-167b, 168b-188b, 189a-215b, 216b-264a, 265b-279b.

17 Gelibolu Sancağı nahiyelerindeki köylerin belirlenmesinde BOA, *TT.d.*, nr. 12 (Mufassal); İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet Yazmaları (MC), nr. O79 (Mufassal); Paşa Livası nahiyeleri için, *TT.d.*, nr. 20 (Mufassal), *TT.d.*, nr. 77 (Mufassal), *TT.d.*, nr. 370 (İcmâl), *TT.d.*, nr. 494 (Mufassal) defterlerinin; Vize sancağı nahiyelerindeki köylerin belirlenmesinde *TD*, nr. 370 (İcmâl), *TT.d.*, nr. 170 (Mufassal), *TK.GM.d.*, nr. 366 (İcmâl), *TK.GM.d.*, nr. 200 (Mufassal) defterlerinin; Çirmen Sancağı nahiyelerindeki köylerin belirlenmesinde Maliyeden Müdevver Defterler (MAD), nr. 35 (Mufassal) ve MAD, nr. 342 (Mufassal), MAD, nr. 549 (Mufassal), *TT.d.*, nr. 170 (Mufassal) ile *TK.GM.d.*, nr. 366 (İcmâl); *TK.GM.d.*, nr. 200 (Mufassal) defterlerinin ilgili kısımları kullanılmıştır.

sınırında etkilerini hissettiren Moğol istilâsı sonucu batı uçlarına çekilenlerden oluşmaktadır. Moğolların 1270'lerin sonuna doğru Anadolu coğrafyasına daha fazla asker sevk etmesi ile birlikte bu yeni gelenlerin önünden batıya gitmeye zorlananlar başka bir göç hareketini tetiklemiştir.¹⁸ Kocaeli yarımadasının doğu sınırını teşkil eden Gerede ve Bolu taraflarında bu göçün etkileri daha yoğun hissedilmiştir. Sakarya'nın doğusunda Bolu-Gerede dağlarında 30 bin göçebe çadırı, Kastamonu yakınlarında ise 100 bin çadırlık başka bir grup bulunmaktadır.¹⁹ Gregoras, "talancı Türk çeteleri" olarak adlandırdığı bu grupların yalnız Paflagonya'da değil daha güneydeki Bizans topraklarına kadar yayıldığını ve önlerinden kaçan yerli halkın terk ettiği savunmasız şehir ve kasabalara yerleştiklerini bildirmektedir.²⁰ Anadolu Selçuklularının dağılma döneminde kalabalık Türkmen obalarının İzmit yöresinde ve özellikle Karadeniz kıyıları istikametinde kadar geldiklerini yine Bizans kaynakları doğrulamaktadır.²¹ Kocaeli bölgesi verimli tarım arazileri ve hayvancılığa elverişli geniş otlakları ile yeni yaşam alanı arayan Türkmenler için önemli bir çekim merkezi haline gelmiştir.²²

XIII. yüzyılın sonlarına doğru Kocaeli bölgesinde faaliyet gösteren Türkmenlerin başında Çobanoğulları ile Bitinya civarında etkinliğini arttıran Osman Bey

18 1230'lardan itibaren yavaş yavaş batı taraflarına yönelen Moğollar önce Azerbaycan coğrafyasına gelmişlerdir. Azerbaycan'a her biri 10.000 askerden oluşan dört tümenini yerleştiren Moğollar bunlar için otlak arayışına geçmişlerdir. Bu nüfusun sadece askerle sınırlı kalmadığı 200 bin insan ve neredeyse üç- dört milyonu bulan küçük baş hayvandan oluşan sürülerle geniş bir coğrafyayı işgal ettikleri anlaşılmaktadır, bkz. R. P. Lindner, *Ortaçağ Anadolu'sunda Göçebeler ve Osmanlılar*, çev. Müfit Günay (Ankara: İmge Kitapevi, 2000), s. 40.

19 Lindner, *Göçebeler ve Osmanlılar*, s. 41. Bu rakamlar İbn Said'e dayanır ama ihtiyatla karışlamak icab eder. Bununla birlikte hacim olarak önemli sayıda bir toplanmanın olduğu da gerçektir.

20 Nikephoros Gregoras'tan naklen Donald M. Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları 1261-1453*, çev. Bilge Umar (İstanbul: İş Bankası Yay., 2016), s. 106-154.

21 Feridun M. Emecen, *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası* (İstanbul: Kapı Yayınları 2021), s. 84-85.

22 İzmit kuşatmasını kaldırmak üzere bölgeye gelen Bizans komutanı Mouzalon'un öncelikli amacı büyük gelir sağlayan bu verimli vadiden Türkleri uzak tutmaya çalışmak olmuştur, bkz. Georges Pachymeres, *Bizanslı Gözüyle Türkler*, çev. İlcan Bihter Barlas (İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayınları, 2009), s. 78; Bitinya ve çevresinin tarımsal kaynakları için bkz. Jacques Lefort, "13. Yüzyılda Bithynia", *Osmanlı Beyliği (1300-1389)*, ed. Elizabeth Zachariadou, çev. Gül Çağalı Güven (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay., 2000), s. 119.

idaresindeki grupların olduğu anlaşılmaktadır.²³ Uç hattında etrafına topladığı Türkmenlerle gaza faaliyetini hızlandıran Osmanlı beyliğinin kurucusu Osman Bey'in Bitinya kesimindeki fütuhatının ardından Kocaeli bölgesine doğru yeni bir uç sahası oluşturulmaya başlanmıştır. Gaza faktörü eski Selçuklu uçlarında büyük bir demografik potansiyel oluşturan Türkmenlerin Osman Bey ile birlikte hareket etmesini sağlarken yurt arayan ve ganimet elde etmek isteyenler için de yeni fırsatlar yaratmıştır.

P. Wittek'in Osmanlı bünyesine dahil olan Türkmenler için tespitleri oldukça önemlidir. Wittek, Osmanlı beyliğine komşu olan diğer Türkmen beyliklerinin doğal sınırlarına ulaşmış olmaları sebebiyle bünyelerindeki muharip grupların meşguliyet alanının daraldığını ve bu savaşçı grupların büyük bir kısmının Bizans sınırında oldukça aktif olan Osman Bey'in ordusuna kolayca iltihak ettiklerinden bahsetmektedir.²⁴ Kocaeli Sancağı'na ait tahrir defterlerindeki Menteşeli, Saruhanlı, Tonuzlu, Danişmendli, Eflaganlı ismiyle kayıtlı kır iskân merkezlerinin varlığı, Kocaeli taraflarına yapılan akınlara katılıp bölgenin fethiyle birlikte burada yerleşmiş olan Türkmen gruplarının Anadolu'nun hangi coğrafyalarından geldikleri konusunda fikir vermektedir.²⁵

Kocaeli yarımadasına gelen Türkmenlerin Osman Bey döneminden itibaren başlayan yerleşme süreçleri, Orhan Bey'in Aydos ve Samandıra taraflarının zaptıyla neredeyse İstanbul boğazına kadar uzanacak olan bir genişlik göstermiştir.²⁶ Bitinya bölgesinde Bizans'a karşı varlık mücadelesinin en önemli safhasını oluşturan

23 Bizans'ın Paflagonya bölgesinde kurulmuş olan Çobanoğulları, Anadolu Selçuklu sultanları ve İlhanlı valileriyle ilişkileri sayesinde kısa zamanda Kuzey-batı Anadolu'nun en güçlü unsuru haline gelmişlerdir. Osmanlılar ilk dönemlerde Çobanoğullarıyla birlikte hareket etmekteydiler, bkz. Yaşar Yücel, *XIII- XV. Yüzyıllarda Kuzey-batı Anadolu Tarihi Çobanoğulları, Çandar-oğulları Beylikleri* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1980), s. 44-48.

24 Bu hususta bkz. Paul Wittek, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, çev. Güzin Yalter (İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1971), s. 40.

25 Kocaeli bölgesine ait mevcut en erken tarihli tahrir defteri olan TT.d. 1160 numaralı defterin muhtelif sayfalarında mezkûr köylerin ismi zikredilmektedir, bkz. BOA, *TT.d.*, nr. 1160, s. 33.-85.

26 Kocaeli yarımadasının fethinde büyük yararlıkları görülen ve bölgeye adı verilen Akça Koca 1326'ya doğru Kandıra ve civarını zapt etmiş; ardından Konuralp ve Gazi Abdurrahman ile birlikte Kartal civarındaki Aydos ve Samandıra hisarını da ele geçirmiştir. Samandıra bölgesi kendisine mülk olarak verilen Akça Koca, İzmit-Üsküdar arasındaki yerlere akınlar düzenlemeye devam etmiş; İzmit'in fethinden az önce, 1328'de Kandıra yakınlarındaki bir tepede hayatını kaybetmiştir, bkz. Feridun M. Emecen, "Akça Koca", *DİA*, 1989, II, s.

Pelekanon savaşının zaferle sonuçlanmasında Kocaeli Yarımadası'nda tutunmuş olan gazilerin etkin rol oynadıkları görülmektedir.²⁷ Halil İnalıcık'ın, Aydos'un fethi münasebetiyle kaleme almış olduğu yazısında Pelekanon savaşı öncesinde Kocaeli bölgesinin en önemli kalelerinden Aydos ve Samandıra'da yerleşmiş olan Osmanlı gazilerinin, Bizans imparatorunun Osmanlılara karşı yapmış olduğu hazırlıkları önceden Orhan Bey'e haber vermeleri ile ilgili tespiti bu hususta dikkat çekicidir.²⁸

Pelekanon savaşının akabinde Kocaeli'nde Hereke ve sahil kasabaları Üsküdar'a kadar Orhan Bey'in hükmü altına girerken²⁹ Kocaeli yarımadasının en önemli kenti İzmit ise 1337'de Osmanlı hakimiyetine geçmiştir. Bu gelişmeler sırasında İzmit'in fethine kadar kırsal alanında iskân faaliyetinin önemli ölçüde tamamlandığı söylenebilir. Kocaeli yarımadasında yoğunlaşan ve sayıları giderek artan Türkmen topluluklarının iskânı ve istihdamını sağlamak üzere yeni arayışlar içine de girildiği açıktır. Bu meselelerin üstesinden gelebilmenin yollarından biri yeni fetihler neticesinde yeni timar alanları teşkil ederek bölgenin nüfusunu başka coğrafyalara yönlendirmek olacaktır. Osmanlıların Rumeli'ye geçişleri ve yerleşmeye başlamaları bu mânâda kuruluş coğrafyasındaki nüfus kesafetini de azaltacak bir hareket olarak mütalaa edilebilir.

Kocaeli sancağındaki Türkmenlerin bir kısmının Rumeli yakasına geçirilmesi muhtemelen Rumeli fatihi Süleyman Paşa'nın girişimleri ile gerçekleşmiştir. Her ne kadar Süleyman Paşa Rumeli'ye geçtiği esnada Karesi sancak beyi ise de Kocaeli sancağı ile temasının sürdüğü söylenebilir. Zirâ Süleyman Paşa'ya ilk olarak Kocaeli sancağı tevcih edilmiştir. Bizanslı tarihçi Nikephoros Gregoras'ın 1357'de Süleyman Paşa'dan boşalan Kocaeli'nin idaresine Orhan Bey'in küçük oğlu şehzade Halil'in getirildiğinden bahsetmesi ilginçtir.³⁰ Bu tarih dikkate alındığında

224; Feridun M. Emecen, "Konur Alp Gazi'nin Kimliği ve Faaliyetlerine Dair Bilinirliğin Sınırları", *Belleten*, 84/300 (2020), s. 543-558.

27 Pelekanon Savaşı önemi ve sonuçları için bkz. Emecen, *İlk Osmanlılar*, s. 91-111.

28 Halil İnalıcık, "Aydos Kalesi Kocaeli Fethi'nde Kilit Noktadır", *Aydos Kalesi ve İstanbul'un Fethi*, 28 Mayıs 2011, *Sempozyumu Bildirileri*, ed. Uğur Demir, Mehmet Mazak (İstanbul: Sultanbeyli Belediyesi [t.y.]), s. 11; Aydos ve Samandıra'nın fethi için ayrıca bkz. *Aşıkpaşazâde Tarihi*, s. 49.

29 Halil İnalıcık, "Osmanlı Sultanı Orhan (1324-1362) Avrupa'da Yerleşme", *Belleten*, 73/266 (2009), s. 81-82.

30 Colin Imber, *Osmanlı İmparatorluğu 1300-1650*, çev. Şiar Yalçın (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2002), s. 127.

Süleyman Paşa'nın 1357 yılına yani vefatına kadar Karesi ve Kocaeli sancaklarını birlikte yönettiği çıkarılabilir. Bu bilgi küçük bir ayrıntı olmasına rağmen Süleyman Paşa'nın Rumeli'ye geçtiği esnada Kocaeli Türkmenlerinin bir kısmının onunla beraber hareket ettiği ve yanında yer aldığı ihtimalini kuvvetlendirmektedir. I. Murad zamanında da Kocaeli bölgesindeki Türkmenlerin Rumeli yakasına geçişi devam etmiştir. Bu husus Kocaeli bölgesindeki nüfus yoğunluğu konusunda fikir verir.

2. Kocaeli Türkmenlerinin Rumeli'de İskânı

a. Süleyman Paşa Dönemi

Kocaeli sancağındaki Türkmenlerin Rumeli yakasına geçişi ve iskân edilmeleri hadisesinin Çimbi kalesine el konulmasıyla başladığını söylemek mümkündür.³¹ 1352'de Osmanlı kuvvetleri geçici olarak yerleştiği Çimbi kalesini boşaltmayarak burayı bir üs haline getirmişlerdir.³² Çimbi hisarına yerleşen Süleyman Paşa burayı hem Gelibolu'yu kontrol altında tutmak hem de yakın yerlere yapacağı akınlar için askerî bir merkez olarak kullanmaya başlamıştır. Çimbi'nin ardından çok geçmeden Akça-Burgos zaptedilmiş, sonra da Kozludere üzerinden Bolayır alınmıştır.³³ Süleyman Paşa döneminde Osmanlılar'ın Rumeli'de ilk meskûn oldukları yerler Çimbi'nin ardından Akça-Burgos ve Bolayır olmuştur. Çimbi Hisarı'nın ele geçirilmesiyle birlikte buranın yerli halkından olan Bizans askerleri

31 Orhan Bey ve Bizans imparator naibi VI. Ioannes Kantakuzenos arasındaki ittifaka binaen Osmanlı kuvvetleri sık sık Rumeli yakasına geçmiştir. Orhan Bey oğlu Süleyman Paşa'nın idaresinde ilk olarak 10.000 kişilik bir orduyu yardıma göndermiş, Süleyman Paşa ikinci seferinde 20.000 askerle Trakya'ya geçmiştir. Üçüncü geçişte ise ortak imparator V. Ioannes Palaiologos'a karşı Kantakuzenos'un Edirne'de hakim olan oğlu Matteo'su korumak üzere Osmanlı kuvvetleri Edirne'ye kadar gelmiştir: bkz. Emecen, *İlk Osmanlılar*, s. 128-129; 1352'deki bu üçüncü geçişte ise Süleyman Paşa askerlerinin büyük kısmını Anadolu'ya nakletmeyip kışı geçirmek üzere Gelibolu kuzeyinde Tzympe (Cinbi /Çimbi) Kalesi'nde bırakmıştır: İnalçık, "Osmanlı Sultanı Orhan", s. 86; Çimpe Kalesi hakkında ayrıca bkz. Münir Aktepe, "Osmanlıların Rumeli'de İlk Fethettikleri Çimbi Kal'ası", *Tarih Dergisi*, 1/2 (1950), s. 285-293.

32 Halil İnalçık, "Batı Anadolu'da Yükselen Denizci Gâzi Beylikleri, Bizans ve Haçlılar", *Türk Denizcilik Tarihi*, I, ed. İdris Bostan-Salih Özbaran (İstanbul: Deniz Basımevi Müdürlüğü, 2009), s. 41- 43. Keza bkz. Emecen, *İlk Osmanlılar*, s. 128-129.

33 Akça-Burgos ve Bolayır'ın fethinde Gelibolu tekfurı Asen'in oğlu olduğu anlaşılan şahsın tavsiyeleri bölgenin fethini kolaylaştırmıştır. Ayrıntılar için bkz. İnalçık, "Osmanlı Sultanı Orhan", s. 85-86.

ve aileleri Anadolu yakasına geçirilmiştir. Buna mukabil Çimbi'de boşalan yerlere de Anadolu'dan aynı özellikleri haiz önemli komutanlar ve onlara tabi olan askerler ile aileleri nakledilmiştir.³⁴ Karşı yakaya nakledilen grupların özelliklerine bakıldığında bu demografik değişimin bölgedeki hisarlarda güvenliğin sağlanması hususundaki zarureten kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

Rumeli'de fethedilen yerlerin şenlendirilmesi için çok sayıda insana ihtiyaç duyulduğunu Osmanlı kroniklerinden öğrenmekteyiz. Nitekim Süleyman Paşa'nın babası Orhan Bey'den karşı yakaya çok sayıda adam gönderilmesini talep ettiği bilinmektedir. Bunun üzerine Karasi vilâyetinden göçer Arab evler sürülerek Rumeli yakasına geçirilip Gelibolu yakınlarında iskân edilmişlerdir.³⁵ Karesi bölgesinin karşı yakaya en yakın Osmanlı toprağı olması ve burada da yoğun bir Türkmen nüfusunun bulunması ilk göçlerin buradan gerçekleştirilmesini anlamlı kılmaktadır. Burası Osmanlıya ilhak olmadan önce batı Anadolu uçlarında yerleşmiş Türkmenlerin kurduğu beyliklerden biri olan Karesi beyliğinin sahasıdır.³⁶ Anlaşılan o ki Karesi beyliğinin Osmanlıya bağlanması sadece siyasi-askeri olarak değil kroniklerin de bahsettiği üzere Rumeli'nin şenlendirilmesi hususunda demografik anlamda da katkı sağlamıştır. Ancak Gelibolu'nun fethinden sonra Rumeli'nin iskânında yeni unsurların ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. İskân faaliyetleri çerçevesinde Anadolu'nun farklı coğrafyalarından göçüp gelen Türkmenler fethedilen arazilere peyderpey yerleştirilmeye devam edilmiştir.

Süleyman Paşa, Gelibolu'yu merkez edindikten sonra akınlarını Tekfurdağı ve Malkara cihetine yönlendirmiştir. Âşıkpaşazâde'de bu akınların yönünü Hayrabolu ve Çorlu istikameti olarak geçmektedir.³⁷ Halil İnalcık, Süleyman Paşa'nın Gelibolu'da yerleştikten sonra üç istikamette uçlar teşkil ederek fetihlere devam ettiğini bildirmektedir. Bu doğrultuda birinci uç sahilden Tekfurdağı, Çorlu ve İstanbul; ikinci uç ortadan Konrudağı üzerinden Malkara, Hayrabolu, Vize; üçüncü uç Meriç vadisinde İpsala, Dimetoka ve Edirne istikametinde oluşmuştur.³⁸ Süleyman Paşa ve beraberindeki gazilerin iç kesimlere doğru ilerledikleri sıralarda

34 Osmanlı kronikleri bu nüfus değişimi hususunda bilgi vermektedir, bkz. *Âşıkpaşazâde Tarihi*, s. 67; *Neşri*, s. 173-178.

35 *Âşıkpaşazâde Tarihi*, s. 68; *Neşri*, s. 182-183.

36 Karesi Beyliği'nin Osmanlıya ilhakı için bkz. Zerrin Günel Öden, *Karasi Beyliği* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1999), s. 56-60.

37 *Âşıkpaşazâde Tarihi*, s. 70; *Oruç Beğ Tarihi*, haz. Necdet Öztürk (İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2014), s. 21

38 Halil İnalcık, "Rumeli", *DİA*, 2008, XXXV, s. 233.

Trakya kırsal alanının nerdeyse boşalmış bir durumda olduğu düşünülmektedir. Zira XIV. yüzyılın başlarından itibaren bölgede cereyan eden hadiseler, iç savaşlar ve çatışmaların yarattığı kaos ortamı Trakya arazilerini tarım yapılamaz hâle getirmiş, güvenlik sebebiyle köylüler arazilerini ve çiftliklerini terk etmek zorunda kalmışlardır.³⁹ Süleyman Paşa ve beraberindeki kuvvetler sık sık Kantakuzenos'a yardım için Trakya'ya geçtikleri yıllardan itibaren bu coğrafyayı yakından tanıma fırsatı bulmuş olmalıdırlar. Osmanlı kuvvetleri müttefik sıfatıyla Rumeli'ye üçüncü kez geçtiklerinde Edirne'ye kadar gelmişler ve iç savaşın Trakya kırsal alanında yarattığı tahribata bizzat tanıklık etmişlerdir. Kroniklerde geçen *feth olunan hisarlara, vilâyetlere ma'mur olmağa, ehl-i islâmdan çoğ adam gerek* ifadesi, Osmanlı kuvvetlerinin Trakya sahasında karşılaştıkları manzarayı özetlemektedir.

Fethedilen bu geniş ve verimli arazilerin yeniden ziraate açılması için insan gücüne ihtiyaç duyulması Anadolu'dan göçleri hızlandıran sebeplerin başında gelir. Kroniklerde yer almamasına rağmen tahrir defterlerinde kayıtlı yer adlarının incelenmesi neticesinde Süleyman Paşa'nın ihdas ettiği uçlar yönünde Kocaeli Türkmenlerinin de Rumeli yakasına göçürölüp yerleştirildiği anlaşılmaktadır. Çalışmanın ilerleyen kısımlarında yer alan tablolardaki köy isimleri incelendiğinde gerek Süleyman Paşa gerekse I. Murad döneminde Kocaeli sancağından Rumeli'ye yapılan göçlerin izleri net bir şekilde görülecektir. Tablolardaki yer adları ilk bakışta Rumeli ve Anadolu coğrafyalarında sıkça karşılaşılan isimler gibi gözükse de bazı hususi isimler buraların ilk sakinlerinin Kocaeli tarafından geldiklerine ve iki yaka arasında ilişkinin kuvvetli olduğuna işaret edecektir. Kocaeli sancağına ait tahrir defterlerinde yer alan Bıyık Ali/Bıyıklı Ali, Naib İshak, Eflaganlı, Gere-de, Yalakova, Kındamış, Kalamiçe, Danişmendlü, Mentешelü, Bulgurlu, Cengerli, Kulfal, Köpekli, Gündüzlü gibi yer adları Rumeli yakasında karşılık bulan köy isimlerinden en dikkat çekenleridir.⁴⁰

Öte yandan Süleyman Paşa döneminde Kocaeli bölgesinden yapılan göçlerin Gelibolu merkez olmak üzere sol kolda Keşan, orta kolda Malkara ve Hayrabolu, sağ kolda ise Tekfurdağı istikametinde olduğu tespit edilmektedir. Süleyman Paşa'nın vefatı sırasında Rumeli kesiminde Osmanlı sınırları batıda Keşan ile İpsala arasında Yayladağı'ndan Malkara ile Hayrabolu'yu ayıran dağlık bölgeden

39 Kırsal alanda yaşayanların en yakın şehirdeki kaleye ya da daha çok iç kesimlerden kaçarak sahildeki köy ya da kasabalara geldikleri anlaşılmaktadır, bkz. İnalçık, "Osmanlı Sultanı Orhan", s. 87.

40 BOA, *TT.d.*, nr. 1160, s. 36, 71, 85, 124; BOA, *TK.GM.d.*, nr. 120, 54b.

geçerek Tekirdağ kasabası güneyinde Bakacık tepesi ve Hora'ya uzanıyordu.⁴¹ Ferrecik de onun tarafından ölümüne yakın bir tarihte ele geçirilmiş, Osmanlı akınları Dimetoka'ya ulaşmıştı.⁴² Keşan ve Tekirdağ merkezlerinin fethi her ne kadar şehzade Murad'ın Rumeli fütuhâtı esnasında gerçekleşmiş olsa da kırsal alanda Osmanlı hakimiyeti ve iskân faaliyetleri daha önce gerçekleşmiştir.⁴³ Kocaeli Türkmenlerinin büyük kısmının bu saha içerisinde ilk etapta bugünkü Tekirdağ'ın güney bölümüne, bir kısmının Malkara-Hayrabolu arasında geri kalan kısmının da Gelibolu ve Keşan doğrultusunda Dimetoka'ya kadar oluşan koridor etrafında yerleştirildiği anlaşılmaktadır.

Süleyman Paşa döneminde Kocaeli'nden gelen grupların öncelikle Gelibolu ve civarında iskân edildiği tespit edilmektedir. Gelibolu'yu havi XV.-XVI. yüzyıllara ait tahrir defterlerini incelediğimizde göçün izlerine dair bazı önemli veriler elde edilmektedir. Osmanlıların Rumeli'de ilk ele geçirdiği Çimbi kalesi ve etrafındaki yerleşim Rumeli yakasındaki iskân faaliyetlerinin en erken örneğini teşkil etmesi sebebiyle ayrı bir önem arz etmektedir. Kroniklerde Çimbi'ye ilk olarak Karesi bölgesinden nüfus nakledildiği bildirilmektedir. Ancak XV. ve XVI. yüzyıllara ait defterlerde Çimbi'de Kocaeli sancağında bulunan iki köyün ismine rastlanmaktadır.⁴⁴ Bu iki köy Çimbi'ye tâbi olan Kalamiçe ve Bulgur Hasan köyleridir; XV.

41 Feridun M. Emecen, "Süleyman Paşa", *DİA*, 2010, XXXVIII, s. 96.

42 Halil İnalçık, Süleyman Paşa'nın Rumeli'deki fetihlerini Migalkara (Malkara), İpsala, Seyitkavağı, Bolayır ve Gelibolu olarak zikretmektedir, bkz. İnalçık, "*Rumeli*", s. 233.

43 Önemli şehirlerin etrafındaki kırsal alan yerleşmeleri şehirlerin fethinden önce başlamıştır. Bu durum özellikle Edirne'nin fethine kadar ele geçirilen yerlerde açıkça görülmektedir. Örneğin Tekfurdağı nahiyesinin merkezi I. Murad zamanında ele geçirilmesine rağmen kırsal alanı daha Süleyman Paşa zamanında ele geçirilmiştir. Yine Dimetoka ve Edirne'nin fethinde büyük yararlıkları bulunan Hacı İlbeyi daha Süleyman Paşa zamanında Dimetoka'ya akınlar düzenlemek için Meriç kenarında bir burgozu (İlbey Burgozu/Python) ele geçirerek Dimetoka'yı sıkı bir denetim altına almıştır (İlbey Burgozu XV. yüzyılda Dimetoka nahiyesinin köyleri arasında yer almaktadır, bkz. BOA, *TT.d.*, nr. 20, s. 218). Hacı İlbeyi'nin faaliyetleri için bkz. *Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512)*, haz. Necdet Öztürk (İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Yayınları, 2000), s. 27; *Âşıkpaşazâde Tarihi*, s. 73; *Neşri*, s. 193-195; Abdülkadir Özcan, "Hacı İlbey", *DİA*, 1996, XIV, s. 482.

44 Gelibolu'ya bağlı köyler arasında yer alan Çimbi "*karye-i Umurbeyli Çimbi dahi derler*" şeklinde kaydedilmiştir. Çimbi köy kategorisinde olmasına rağmen kendisine başka köyler bağlanmak suretiyle bir tür nahiye ya da nefis şeklinde addedilmiş olmalıdır. MC, nr. O79, s. 96; XVI. yüzyılda Çimbi'nin statüsü değişmiş müstakil bir nahiye olmuştur, BOA, *TT.d.*, nr. 75, s. 361.

yüzyılın ikinci yarısına ait tahrir defterinde ard arda kaydedilmişlerdir.⁴⁵ İlginçtir ki yine XV. yüzyılın ikinci yarısında tutulmuş olan Kocaeli sancağına ait defterde de bu iki köy arka arkaya sıralı olarak kayıtlıdır.⁴⁶

Tahrir defterlerindeki bu detaylar Kocaeli bölgesinden Rumeli yakasına yapılan göçlerin plânlı ve sistemli bir şekilde gerçekleştiğini, birbirine yakın köylerde oturanların yine Rumeli yakasında da aynı yakınlıkta yerleştiklerini işaret etmektedir. Bu durum Karesi bölgesinden gerçekleştirilen nüfus naklinin hemen ardından Kocaeli bölgesine yönelindiğinin de bir işareti olmalıdır. Yine bu hususta benzer bir örnek Harala nahiyesinde kayıtlı Güney ve Tuzdar köyleri ile ilgilidir. Söz konusu köyler XV. yüzyılın ikinci yarısına ait defterde Harala nahiyesinde kayıtlıdır.⁴⁷ Kocaeli sancağına ait XV. yüzyılda tutulmuş tahrir defterinde de Tuzcu ve Güney köyleri aynı nahiye içinde yer almaktadır.⁴⁸ Bu hususlar dikkate alındığında bu yerleşme düzeninin tesadüfi olmadığı Süleyman Paşa'nın Rumeli'ye ilk geçtiği andan itibaren Kocaeli Türkmenlerini karşı yakaya plânlı bir şekilde geçirdiği anlaşılmaktadır. İlk yerleşim yeri olan Çimbi'ye İzmir'ten, hemen yakınında bulunan Bolayır'a ise İzmir, Gebze ve Şile olmak üzere üç ayrı merkezden gelen Türkmenler yerleştirilmiştir. Gelibolu yarımadasının güneyinde yer alan Eceovası'nda ise İzmir ile birlikte Kandıra ve Yalova tarafından gelen Türkmenler iskân edilmiştir.

Gelibolu kazasına bağlı nahiyelerin tamamı göz önünde bulundurulduğunda 39 köyün Kocaeli sancağındaki köylerle örtüştüğü tespit edilmektedir. Süleyman Paşa döneminde Kocaeli sancağından göçenlerin yoğun olarak yerleştiği ikinci saha, sağ kol üzerinde bulunan Tekirdağ kırsal alanıdır. Tekirdağ nahiyesinde Kocaeli sancağındaki aynı ismi taşıyan 28 kırsal alan yerleşmesine rastlanmıştır.⁴⁹ Keşan nahiyesinde 12 köyün, Hayrabolu nahiyesinde ise 10 köyün Kocaeli sancağındaki köylerle eşleştiği tespit edilmektedir. Aşağıdaki tablo Süleyman Paşa döneminde Kocaeli bölgesinden gelen grupların Gelibolu ve civarında hangi nahiyelerde meskûn olduklarını göstermektedir. Bu tabloda ve çalışmanın ilerleyen kısımlarında mevcut tablolarda yer alan köy isimlerinde kısmî değişiklikler bulun-

45 MC, nr. O79, s. 96-97.

46 BOA, *TT.d.*, nr. 1160, s. 90.

47 MC, nr. O79, s. 159-164.

48 BOA, *TT.d.*, nr. 1160, s. 11.

49 Tekfurdağı, idarî teşkilât içerisinde Çirmen Sancağı'na bağlı bir kaza olmakla birlikte, Rumeli'de ilk fethedilen yerlerden biri olması sebebiyle çalışmamızda Çirmen Sancağı'nın diğer kazalarından önce değerlendirilmiştir. BOA, *MAD*, nr. 35, 39b-109b.

maktadır. Bu durum kır iskân merkezlerinin bazılarının statüsünün zamanla değişmesinden kaynaklanmaktadır. Örneğin Kocaeli sancağında Naib İshak Çiftliği isimli köy Rumeli yakasında karye-i Naib İshak olarak yer almaktadır. Buna benzer duruma bazı köylerde de tesadüf edilebilmektedir. Ayrıca bazı köylerin her iki coğrafyada Elmalı/Elmalu, Demirli/Demirlü, Cenger/Cengerlü, Kumköy/Kumlucaköy, Menteşe/Menteşeköy şeklinde kaydedildiği dikkati çekmektedir. Ancak bu yazım şekli köyler arasında irtibatın olmadığı anlamı taşımamaktadır.

Tablo I. Süleyman Paşa Döneminde Kocaeli Türkmenlerinin Rumeli'de Meskûn Oldukları Nahiyelerdeki Köyler ile Kocaeli Sancagında Örtüşen Köyler

GELİBOLU SANCAĞI ⁵⁰ Gelibolu Merkez ⁵¹		KOCAELİ SANCAĞI NAHİYELERİ							
Çimbi ⁵²	İzmit	Gebze	Kandıra	Şile	Yalova	Ada ve Karasu	Yoros	İznik	
	Bulgur	-	-	-	-	-	-	-	
	Kalamışe	-	-	-	-	-	-	-	
Bolayır ⁵⁴									
	Demircili ⁵⁵	Demircili	-	-	-	-	-	-	
	Cengelli	Çenger	-	Cengelli	-	-	-	-	

⁵⁰ Gelibolu sancagındaki köylerin belirlenmesinde BOA, *TT.d.*, nr. 12 (Mufassal); MC, nr. 079 (Mufassal); bkz. BOA, *TT.d.*, nr. 75 (Mufassal) tahrir defterlerinin ilgili kısımlarından istifade edilmiştir.

⁵¹ Gelibolu nahiyesi için, bkz. BOA, *TT.d.*, nr. 12, s. 178-204; MC, nr. 079, 42b-44a, 48a-86b.

⁵² MC, nr. 079, s. 96-98; Çimbi XVI. yy.'da müstakil bir nahiye olarak kaydedilmiş olup üç köy bağlı bulunmaktadır, bkz. BOA, *TT.d.*, nr. 75, s. 361-365.

⁵³ Çimbi bu tarihte müstakil bir nahiye olmamasına rağmen Bulgur Hasan ve Kalamiçe Çimbi'ye tabi gözükmektedir, bkz. MC, nr. 079, s. 96-97.

⁵⁴ BOA, *TT.d.*, nr. 75, s. 380-382.

⁵⁵ Demircili ve Cenger köyleri Seydikavağı nefsine bağlı gözükmektedir, bkz. BOA, *TT.d.*, nr. 12, s. 105-106.

GEĞİBOLU SANCAĞI Gelibolu Merkez	KOCAELİ SANCAĞI NAHİYELERİ										
Malkara ⁵⁶											
Köpeklü	-	-	-	-	-	-	Köpek	-	-	-	-
Beyköy	-	-	-	-	-	-	-	-	Beylököy	-	-
Ayremür	-	-	-	-	-	Aydemir ⁵⁷	-	-	-	-	-
Kalaycı	Kalaycılar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Abri ⁵⁸											
Demircili	-	-	Demircili	-	-	-	-	-	-	-	-
Aydemir	-	-	-	-	-	Aydemir	-	-	-	-	-
Çavuş	-	-	-	-	-	-	-	-	Çavuşlu	-	-
Umurbeyli	Umurköy	Umurca	Umurcalu	-	-	-	-	-	-	Umurcanlı	-
Yayla						Yaylalu					
Karlu	-	-	-	-	-	Karlu	-	-	-	-	-
Kara Murad	-	-	Karaca Murad ç.	-	-	-	-	-	-	-	-
Şemseddin nd.Çekleşli	-	Çerleşli	-	-	-	-	-	-	-	-	-

⁵⁶ XV. yüzyılda Malkara müstakil bir kaza statüsündedir; bkz. BOA, *TT.d.*, nr. 12, s. 212-232.

⁵⁷ BOA, *TT.d.*, nr. 1160, s. 135.

⁵⁸ XV. yüzyılda köy olan Abri "*Germiyanlı*" olarak da anılmaktadır (*karye-i Abri Germiyanlı dahi derler*) bkz. MC, nr. O79, s. 101. XVI. yüzyılda da ise Malkara'ya bağlı müstakil bir nahiye olarak kaydedilmiştir, bkz. BOA, *TT.d.*, nr. 75, s. 291. Abri'ye bağlı köyler için bkz. MC, nr. O79, s. 106-166; BOA, *TT.d.*, nr. 12, s. 16-35.

GELİBOLU SANCAĞI Gelibolu Merkez		KOCAELİ SANCAĞI NAHİYELERİ										
Eceovası ⁵⁹												
Kumköy	Kumluca ⁶⁰ / Kumluköy	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Yalakova	-	-	-	-	-	-	-	Yalakâbad	-	-	-	-
Keçili	-	-	Keçili	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tonuzcalu	D(T)onuzcu	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Evreşe ⁶¹												
Cenger Halil	Çengerlü	Çenger	-	-	Cengerlü	-	-	-	-	-	-	-
Keçili	-	-	Keçili	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Karlulu	-	-	-	-	Karlulu ç.	-	-	-	-	-	-	-
Adilhan	-	-	-	-	Adil	-	-	-	-	-	-	-
Harala ⁶²												
Okçu	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Ok-1 kebir	-
Karlulu	-	-	-	-	Karlulu	-	-	-	-	-	-	-
Kozluca	-	Kozluca	-	-	-	-	-	Kozluca	-	-	Kozluca	-
Balaban	-	-	Balabancı	-	-	-	-	-	-	-	Balaban	-

59 BOA, *TT.d.*, nr. 12, s. 45-96.60 BOA, *TT.d.*, nr. 1160, s. 10; *TK.GM.d.*, nr. 120, s. 23a.61 BOA, *TT.d.*, nr. 12, s. 129-171.62 MC, nr. O79, s. 110-167; BOA, *TT.d.*, nr. 12, s. 37-44.

GELİBOLU SANCAĞI Gelibolu Merkez	KOCAELİ SANCAĞI NAHİYELERİ									
	Yahşi	-	-	-	Yahşılı	-	-	-	-	-
Saruhanlı	-	-	-	-	-	Saruhanlı	-	-	-	-
Yalakova	-	-	-	-	-	Yalakabad	-	-	-	-
Tuzdar	Tuzcu/köy	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Güney	Güney	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Esenlü	-	-	-	-	-	-	Esenci	-	-	-
Demirci	-	-	Demircili	-	-	-	-	-	-	-
Küçük Sinanlı	-	-	-	Sinanlı	-	-	-	-	-	-
Keşan ⁶³										
Ballu	-	-	-	-	Bollu	-	-	-	-	-
Barağı	Barak	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Beyköy	-	-	-	Beyceköy	-	-	-	-	-	-
Kayağılu	-	-	-	-	Kayağılu	-	-	-	-	-
Türkmen	Türkmen	-	-	Türkmen	-	-	-	-	-	-
Kızılca	-	-	-	Kızılca	Kızılca	Kızılca	-	-	-	-
Köse Aherlü	Aherlü	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ericeklü	-	-	-	Eriklü	-	-	-	-	-	-
Saruhan	-	-	-	-	-	Saruhanlı	-	-	-	-

63 Keşan nahiyesi köyleri için bkz. MC, nr. 089, 58a-70a; BOA, *TT.d.*, nr. 494, s. 364-389.

GEĖİBOLU SANCAĞI Gelibolu Merkez	KOCAELİ SANCAĞI NAHİYELERİ									
Paşa Yiğit	-	Paşa Yiğit	-	-	-	-	-	-	-	-
Mürsel	-	Mürsellü ⁶⁴	-	-	-	-	-	-	-	-
Sevindik	-	Sevindik	-	-	-	-	-	-	-	-
Hayrabolu ⁶⁵										
Hisarbeyi	Hisarbeyi	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sinanlı	-	-	Sinanlı	-	-	-	-	-	-	-
Köselü	Kösel	Kösel	Kösel	Kösel	Kösel	Kösel	Kösel	Kösel	Kösel	Kösel
Umur Bey	Umurköy	Umurca	Umurca	Umurca	Umurca	Umurca	Umurca	Umurca	Umurca	Umurca
Kara Danişmend	-	-	Danişmen- doğlu+Da- nişmendlü	Danişmen- doğlu+Da- nişmendlü	Danişmen- doğlu+Da- nişmendlü	Danişmen- doğlu+Da- nişmendlü	Danişmen- doğlu+Da- nişmendlü	Danişmen- doğlu+Da- nişmendlü	Danişmen- doğlu+Da- nişmendlü	Danişmen- doğlu+Da- nişmendlü
Kındamış	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Çengerlü	Çengerlü	Çenger	Çenger	Çenger	Çenger	Çenger	Çenger	Çenger	Çenger	Çenger
Gündüzli	-	-	Gündüzli	Gündüzli	Gündüzli	Gündüzli	Gündüzli	Gündüzli	Gündüzli	Gündüzli
Danişmendlü ⁶⁶	-	-	Danişmen- doğlu+Da- nişmendlü	Danişmen- doğlu+Da- nişmendlü	Danişmen- doğlu+Da- nişmendlü	Danişmen- doğlu+Da- nişmendlü	Danişmen- doğlu+Da- nişmendlü	Danişmen- doğlu+Da- nişmendlü	Danişmen- doğlu+Da- nişmendlü	Danişmen- doğlu+Da- nişmendlü

64 BOA, TK.GM.d., nr. 120, 67b.

65 BOA, TT.d., nr. 370, s. 278-285.

66 Danişmendlü ve Menteşe köyleri için, bkz. BOA, TT.d., nr. 170, s. 78-79.

GELİBOLU SANCAĞI Gelibolu Merkez		KOCAELİ SANCAĞI NAHİYELERİ						
	Menteşe	Menteşeköy ⁶⁷	-	Menteşe	Menteşe- köy	-	-	-
Tekfurdağı ⁶⁸								
	Ahmedekli	Ahmedlü	Ahmedlü	-	Ahmedlü	-	-	-
	Asilbeyli	-	-	-	Asilbey çift.	-	-	-
	Aydoğmuş	-	-	-	-	Aydoğan	-	Aydoğdu
	Banaralı ⁶⁹	Banara	-	-	-	-	-	-
	Bıyıklı Ali ⁷⁰	-	-	-	Bıyıklı Ali	-	Bıyıklı Ali	-
	Danişmendli	-	Daniş- mend-vi- ranı	Danişmen- doğlu+Da- nişmendli	Daniş- mendli	-	-	Daniş- mendli
	Demircili	Demircili	Demircili	-	Demircili	-	-	-
	Esenli	-	-	-	-	-	Esenci	-

⁶⁷ BOA, *TT.d.*, nr. 1160, s. 20.

⁶⁸ Tekirdağ kırsal alanı Süleyman Paşa zamanında fethedilmesine rağmen şehir merkezi Rodosçuk şehzade Murad zamanında ele geçirilmiştir. Tekirdağ (Tekfurdagi) nahiyesi I. Murad zamanında ihdas edilen Çirmen Sancağı'na dahil edilmiştir. XV-XVI. yüzyıllarda tutulmuş olan tahrir defterlerinde Çirmen sancağında kayıtlıdır. Yukarıdaki tablo Süleyman Paşa dönemi fethatlarına rağmen kullandığımız tahrir defteri gereğince bağlı olduğu sancakta gösterilmiştir. Çirmen'in fethi I. Murad zamanında gerçekleşmiştir. Tekirdağ nahiyesi için bkz. BOA, *MAD*, nr. 35, 39b-112b.

⁶⁹ BOA, *MAD*, nr. 35, 61b.

⁷⁰ BOA, *MAD*, nr. 35, 59a (Bıyıklı Ali).

KOCA-İLİ TÜRKMENLERİNİN RUMELİ'NİN İSKÂNINA KATKILARI

GELİBOLU SANCAĞI Gelibolu Merkez	KOCAELİ SANCAĞI NAHİYELERİ												
	Fakraoğlu ⁷¹	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kapaklı							Kabaklı	-	-	-	-	-	-
Kara Musalı	-	-	-	-	-	-	Kara Musa	-	-	-	-	-	-
Hamzacalı	-	-	-	-	-	-	Hamzalı	-	-	-	-	-	Hamza Bey
Karaca Murat	-	-	-	-	-	Karaca Murad ç.	-	-	Kara Muradlu	-	-	-	-
Kalaycı	Kalaycılar ⁷²	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Karasevindik	-	Sevindik	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kındamış	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Kandemiş
Kimikli	-	-	-	-	-	Kimik	-	-	-	-	-	-	-
Koyunluca Ali ⁷³	-	-	-	-	-	-	-	-	Koyunluca	-	-	-	-
Köpekli	-	-	-	-	-	-	-	-	Köpek	-	-	-	-
Kutluca	-	Kutluca	-	-	-	Kutlu	-	-	-	-	Kutluca-1 kebir/sağır	-	-
Kocalar nd. Melekler	Melek	Kocalar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

71 BOA, *TT.d.*, nr. 1160, s. 142.

72 BOA, *TT.d.*, nr. 1160, s. 50.

73 BOA, *MAD*, nr. 35, 58b.

GELİBOLU SANCAĞI Gelibolu Merkez	KOCAELİ SANCAĞI NAHİYELERİ									
	Menteşeli	Menteşeköy	-	Menteşe	Menteşe- köy	-	-	-	-	-
Naib İshak		Naib İshak çiftliği ⁷⁴	İshaklı	Naib İs- hak/ Şeyh İshak Çiftliği	-	-	-	İshaklı	-	
Osmanlı		-	-	Osmanlı	-	-	-	-	-	
Sekbanlı		Sekbanlı ⁷⁵	-		Sekban	-	-	Sekbanlı	-	
Umur		Umurköy	Umurca	K.Umur- lu / Umurcalu	-	-	-	-	Umurcanlı	
Paşa Yiğit		-	Paşa Yiğit ⁷⁶	-	-	-	-	-	-	
Yazır		-	Yazır	-	-	-	-	-	-	

⁷⁴ BOA, *TT.d.*, nr. 1160, s. 239.

⁷⁵ BOA, *TT.d.*, nr. 1160, s. 34.

⁷⁶ BOA, *TT.d.*, nr. 1160, s. 89.

b. I. Murad Döneminde Kocaeli Türkmenlerin Rumeli'de İskânı

Rumeli'de göç ve iskân hususunda en kapsamlı faaliyetlerin ikinci safhası I. Murad zamanında gerçekleşmiştir. Şehzâde Halil'in esaretten kurtuluşundan sonra Şehzâde Murad Trakya'daki akınlara hızlı ve sistemli bir şekilde yeniden başlamıştır. Bu dönemde yine Gelibolu merkezli olmak üzere iki kola ayrıldığı görülen Osmanlı kuvvetlerinin daha geniş bir sahada hareket ettiği anlaşılmaktadır. Bu kollar Rumeli fütuhatının bir parçası olmakla birlikte esas itibarıyla Edirne'nin fethi sebebiyle ihdas edilmiştir. Sağ kolda Şehzade Murad ile birlikte Lala Şahin Paşa, sol kolda ise Hacı İlbey ve Gazi Evrenos gibi önemli komutanlar yer almaktadır. Banados (Barbaros), Çorlu, Misini, Burgos ve Eski (Babaeski) kaleleri şehzade Murad'ın bizzat idare ettiği kuvvetlerce fethedilmiştir.⁷⁷ Hacı İlbey Dimetoka'yı, Gazi Evrenos ise Keşan hisarını ele geçirerek İpsala'yı baskı altına almıştır.⁷⁸ 1361 yılında Edirne'nin fethiyle birlikte Doğu Trakya'nın fethi neredeyse tamamlanmıştır.⁷⁹ Edirne'nin fethinden kısa bir süre sonra Sultan Orhan'ın vefatının ardından Osmanlı tahtına çıkan I. Murad fetih ve iskân faaliyetlerini birlikte yürütmeye devam etmiştir.

Edirne ve Dimetoka gibi önemli şehirlerin ele geçirilmesinden sonra 1361-1362 kışında Eski Zağra ve Filibe fethedilmiştir.⁸⁰ Yeni fethedilen yerlerle birlikte iskân sahası daha da genişlemiştir. I. Murad zamanında ele geçirilen Keşan, İpsala, Dimetoka, Edirne, Eski Zağra ve Filibe şehirleri Edirne-Paşa livasının sınırları içinde yer alacaklardır.⁸¹ Paşa livasına ait tahrir defterlerini incelediğimizde birçok köy adının Kocaeli sancağındaki köylerle örtüştüğü tespit edilmektedir. Bu veriler Kocaeli Türkmenlerinin bu bölge de iskân edildiğini göstermektedir. Paşa livasının

77 *Âşıkpaşazâde Tarihi*, s. 72; *Neşri*, s. 195-196.

78 Dimetoka daha şehzade Murad'ın Çorlu taraflarında olduğu sıralarda ele geçirilmiş, ardından İpsala ise baskı altına alınmıştır, bkz. *Âşıkpaşazâde Tarihi*, s. 73.

79 Halil İnalcık, "Edirne'nin Fethi 1361", *Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1965), s. 149.

80 Bulgaristan topraklarında ilk fethedilen yerler Balkan Dağı'nın güneyinde yer alan Eski Zağra ve Filibe'dir. Ayşe Kayapınar, "Bulgaristan'da Osmanlı Hakimiyeti'nin Kurulması: Dönemlendirme Sorunu ve İskân", *Türk Tarihinde Balkanlar*, c. I, ed. Zeynep İskefiyeli, M. Bilal Çelik, Serkan Yazıcı (Sakarya: S. Ü. Balkan Uygulama ve Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2013), s. 318.

81 Edirne-Paşa Livası'nın sağ kolu Edirne, Dimetoka, Ferecik, İpsala, Tatarpazarı, Keşan, Es-kihisar-Zağra, Kızılağaç ve Filibe nahiyelerinden müteşekkildir, bkz. M. Tayyib Gökbilgin, *XV-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası: Vakıflar-Mülkler-Mukataaalar* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1952), s. 10.

sağ kolunu teşkil eden bu nahiyelerin bulunduğu coğrafyaya baktığımızda köylerin Meriç Nehri boyunca sıralanmış oldukları görülmektedir. Kocaeli sancağından gelen Türkmenlerin Keşan ve İpsala taraflarından hareketle Meriç Nehri'ni takip ederek bu güzergâh boyunca Filibe'ye kadar ilerledikleri anlaşılmaktadır. Kocaeli menşeli göçlerin izlerine daha ziyade Edirne merkez kazası, Dimetoka, İpsala ve Ferecik nahiyelerinde rastlanmaktadır.

Edirne'nin fethi plânı çerçevesinde bölgenin en önemli şehirlerinden biri olan Dimetoka'nın alınmasıyla birlikte Dimetoka ve çevresinde yoğun bir iskân faaliyeti başlamıştır. Dimetoka'ya muharip sınıfın yanında Türkmenler üzerinde saygınlık kazanmış şahsiyetler de gelmişlerdir. Dimetoka merkezinde ve kırsal alanında uç beyleri ve akıncılar ile Sufi geleneğine mensup şahsiyetlerin meskûn olduğu anlaşılmaktadır.⁸² Rumeli'nin islâmlaşmasında önemli yere sahip olan Seydi Ali Sultan'ın (Kızıl Deli) tekkesi Dimetoka kazası sınırları içinde bulunmaktadır.⁸³ Bu önemli şahsiyetlerin Rumeli'de yerleşmesi konusunda I. Murad'ın teşvikleri söz konusu olmuştur. I. Murad gerek Dimetoka merkezinde gerekse kırsal alanda yeni kurulan bazı köylerin gelirlerini tekke ve zaviyelere vakfetmiştir.⁸⁴ Dimetoka, Kocaeli sancağından en çok göç alan nahiyelerin başında gelmektedir. Burada 25 köyün Kocaeli sancağındaki köylerle aynı adı taşıdığı tespit edilmiştir. Dimetoka kırsal alanında büyük yekûn teşkil eden bu köylerin sayısı Ferecik ve İpsala taraflarında kesafetini kaybederken Filibe'de bu sayı azalmıştır.⁸⁵ Filibe tarafları Kocaeli menşeli göçlerin hızını kaybettiği, Meriç vadisi güzergahında göçün artık nihayetlendiği bir bölge olarak karşımıza çıkmaktadır. Burası adeta bir sınır gibi olup bu bölgenin sonrasında göçlerin izleri çok belirgin değildir.

Filibe'nin coğrafi konumu dikkate alındığında Kocaeli Türkmenlerinin Filibe'ye yakın olan Çirmen sancağına bağlı Hasköy nahiyesinden gitmiş olabilecekleri de tahmin edilebilir. Filibe ve civarında ilerleyen yıllarda daha ziyade

82 Kızıl Deli Sultan ile birlikte Abdal Cüneyd, Çakmak Dede, Ahi Dinek, Kanad Abdal, Hızır Baba gibi şahsiyetler bulunmaktadır, bkz. Levent Kayapınar, "XV. ve XVI. Yüzyıl Osmanlı Kaynaklarında Dimetoka'da Bektâşi Tekke ve Zâviyeleri", *Alevilik-Bektâşilik Araştırmaları Dergisi*, 18 (2018), s. 139.

83 Kızıl Deli Sultan, Orhan Bey, I. Murad ve Yıldırım Bayezid dönemlerini idrak etmiş bir şahsiyet olup Rumeli'ye geçmiştir, bkz. Haşim Şahin, "Seydi Ali Sultan", *DİA*, 2009, XXXVII, s. 48.

84 Dimetoka merkezinde bulunan Abdal Cüneyd zaviyesine I. Murad tarafından yine Dimetoka yakınlarındaki bir arazi vakfedilmiştir, BOA, *TT.d.*, nr. 20, s. 301.

85 Filibe'de BOA, *TT.d.*, nr. 26, s. 93-94; 130-137.

Konya ve Karaman muhacirleri ile Kırım Tatarları iskân edilmiştir.⁸⁶ Tablo-II’de I. Murad zamanında Kocaeli Türkmenlerinin Paşa livasının sağ kolunda yerleştikleri nahiyeler ve köyler yer almaktadır.

Edirne’nin fethinden sonra ikinci büyük Rumeli harekâtı 1369’da başlamıştır. I. Murad 1369 baharında Doğu Trakya’da geri kalan Bizans topraklarını ele geçirmek üzere harekete geçmiştir. Sultan Murad Istranca eteklerinde yer alan Kırkkilise’yi kuşatırken Mihaloğlu Aziz Paşa da Vize kalesi üzerine yürümüştür.⁸⁷ Bölgedeki diğer bir yerleşim merkezi olan Pınarhisar, Kırkkilise ile birlikte Osmanlılara teslim olmuştur. Kırkkilise’nin ardından Vize kuşatmasına ağırlık veren I. Murad, bir ay direnen kaleyi sonunda teslim almıştır.⁸⁸ Osmanlı idarî teşkilatı içerisinde yerini alan Vize, bölgenin önemli bir merkezi olarak Gelibolu’dan sonra Rumeli beylerbeyiliğinin ikinci sancağı olmuştur.⁸⁹ XVI. yüzyıla ait defterlerde Süleyman Paşa zamanında fethedilen Hayrabolu da dahil olmak üzere Vize merkez kazası, Kırkkilise, Edirne’nin fethi esnasında ele geçirilmiş olan Çorlu, Burgos (Lüleburgaz), Eski (Babaeski) nahiyeleri Vize sancağına dahil edilmiştir.

Vize ve Kırkkilise yönünde gerçekleşen fetihler neticesinde buraların iskânı yine hızla devam etmiştir. Bu bölgelerde de Kocaeli taraflarından göçürülen grupların kırsal alanda yeni iskân birimleri oluşturdukları anlaşılmaktadır. Vize sancağı hudutlarında bulunan Vize kazası, Hayrabolu, Burgos, Çorlu ve Kırkkilise nahiyelerinde karşılaştığımız köy isimleri bu bölgelere Kocaeli taraflarından gelen Türkmenlerin iskân edildiğini göstermektedir. Bu köylerin sayısının daha ziyade Vize sancağının güneyinde yüksek olduğu, kuzeye doğru gidildikçe sayının azaldığı görülmektedir. Kocaeli bölgesinden gelen Türkmenlerin Vize sancağında (Hayrabolu hariç) kurdukları köylerin sayıları 28 olarak tespit edilmiştir. Bunlardan Hayrabolu daha Süleyman Paşa zamanında Rumeli’nin ilk uç bölgelerinden

86 Nurullah Karta, “XVI. Yüzyılda Filibe Kazası” (Doktora Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi, 2005, s. 21-22.

87 Metinde adı geçen Mihaloğlu, Köse Mihal’in oğlu Aziz Paşadır. Aziz Paşa’nın Vize Kalesi’nin fethinde bulunduğu ve 1403’te vefat ettiği bilinmektedir, Aziz Paşa hakkında bkz. Fahmeddin Başar, “Mihaloğulları”, *DİA*, 2020, XXX, s. 24.

88 Halil İnalçık, “Polunya (Apollunia)- Tanrı- Yıktdığı Osmanlı Rumeli Fetihleri Kronolojisi Düzeltmeler”, *Prof. Dr. Mübahat S. Kütükoğlu’na Armağan*, ed. Zeynep Tarım Ertuğ (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 2006), s. 49-50.

89 Gökbilgin, *Paşa Livası*, s. 6-8; Çorlu, Burgos (Lüleburgaz), Babeski Edirne fethine giden süreçte ele geçiriliş ancak buralar idarî teşkilât içerisinde Vize sancağına bağlanmışlardır. Mezkur şehirlerin fethi için bkz. *Âşıkpaşazâde Tarihi*, s. 72; *Neşri*, s. 195-196.

biri olup onun zamanında iskâna açıldığından Süleyman Paşa dönemini gösteren tabloda yer almaktadır.

Kocaeli Türkmenleri tarafından kurulan köylerin en yoğun olduğu yer Çorlu nahiyesidir. Burası bulunduğu mevki itibarıyla Edirne'nin fethi esnasında Edirne-İstanbul bağlantısını kesmek üzere bu güzergâhta ele geçirilen en önemli noktadır. Osmanlı kuvvetleri Çorlu'ya geldiklerinde büyük bir mukavemetle karşılaşmışlar, güçlkle ele geçirdikleri bu kaleyi kendilerine karşı bir karargâh olması endişesiyle yakıp tahrip edilmiştir.⁹⁰ Çorlu çevresinde bir an önce güvenliğin tesis edilmesi hususunda ilk etapta Tekfurdağı tarafında bulunan Türkmenlerin bir kısmının nakledilmiş olma ihtimali de yüksektir.

I. Murad, Vize taraflarında Osmanlı hakimiyetini sağladıktan sonra Edirne'nin kuzeyi ve güneyi cihetlerinde eş zamanlı olarak yeni harekâtlara başlamıştır. Bu süreçte Bulgaristan, Makedonya ve Via Egnatia (sol kol) üzerinden Yunanistan ile Arnavutluk taraflarında yeni yerler ele geçirilerek çok sayıda şehir ve köy Osmanlı idaresine girmiştir.⁹¹ Bulgaristan coğrafyasında Filibe ve Zağra'nın ele geçirilmesiyle birlikte Osmanlılar Meriç Nehri'nin kuzeyinde hakim hale gelmişlerdir. 1371'de gerçekleşen Çirmen Savaşı'nın⁹² neticesinde bölgedeki Sırp hakimiyetinin sona ermesi iskân faaliyetlerine de yansımıştır. Erken dönem kroniklerinde bu bölgelerdeki iskân faaliyetine dair bilgilere rastlanmamaktadır. Ancak tahrir defterlerinde karşılaştığımız yer adları yine Çirmen sancağının bazı kazalarına Kocaeli taraflarından gelen Türkmenlerin yerleştirildiğini göstermektedir. XV. yüzyılın ikinci yarısına ait tahrir defterinde Çirmen Sancağı'nın çeşitli kazalarındaki kır iskân merkezlerinin isimlerinin Kocaeli Sancağı'nın muhtelif nahiyelerindeki kırsal alan yerleşmeleriyle örtüştüğü dikkat çekmektedir.⁹³ Çirmen sancağının merkezi olan Çirmen kazasında 17 köy, Hasköy nahiyesinde 22 köy ve Akçakızanlı nahiyesinde ise 6 köyün Kocaeli sancağındaki köy isimleriyle eşleştiği

90 *Âşıkpaşazâde Tarihi*, s. 73.

91 Halil İnalcık, "Murad I", *DİA*, 2020, XXXI, s. 157-160.

92 Çirmen'in fethi meselesinde bazı ihtilaflı tarihler ve bölgenin fethi hususunda bkz. Sıddık Çalık, *Çirmen Sancağı Örneğinde Balkanlarda Osmanlı Düzeni (15.-16. Yüzyıllar)* (Ankara: Bosna-Hersek Dostları Vakfı, 2005), s. 21-23; Çirmen'in ele geçirilmesiyle bölgedeki Sırp hakimiyeti kırılmıştır: bkz. Feridun M. Emecen, "Pirlepe'nin İlk Osmanlı Tahrirleri", *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, XII (1999), s. 54; Feridun M. Emecen, "Defter-i Köhne: Pirlepe-Kırçova Kesiminin En Eski Timar Defteri (1445-1455)", *Osmanlı Araştırmaları*, 43 (2014), s. 342.

93 BOA, MAD, nr. 35, 112b-248a.

tespit edilmektedir. Bu minvâlde Çirmen sancağında toplamda 49 köyün Kocaeli bölgesinden gelen Türkmenlerce iskân edildiği anlaşılmaktadır.

Çirmen sancağının bulunduğu saha stratejik manada dönemin en kritik bölgelerinden birini teşkil etmektedir. Çirmen savaşında Osmanlı ordusu Bizans, Sırp ve Bulgar kuvvetlerine karşı büyük bir başarı göstermiş ve I. Murad bu durumdan istifade ederek topraklarını bu üç komşusunun aleyhine genişletme harekâtına girişmiştir.⁹⁴ Bu gelişmeler göz önünde bulundurulduğunda Çirmen savaşının ardından hem mevcut toprakların korunması hem de bölgenin güvenliğinin sağlanması açısından demografik bir değişime ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır. Bölgede yoğun bir Türk nüfusunun mevcudiyeti ileri fetih hareketlerinde ordunun gerisini emniyete almak ve ordunun iâşesini de kolayca temin edilebilmek bakımından etkili olacaktır.⁹⁵ Türkmenlerin büyük gruplar halinde Çirmen ve çevresinde yerleştirilmesi bu açıdan önemlidir. Anadolu'nun farklı coğrafyalarından göç edenlerin çoğu gibi Kocaeli sancağından gelen Türkmenlerin de Yukarı Meriç vadisi boyunca iskân edildikleri görülmektedir.

Aşağıda yer alan tablolarda I. Murad döneminde Kocaeli sancağından gelen Türkmenlerin Rumeli'nin Paşa livası, Vize ve Çirmen sancaklarında kurdukları köyler yer almaktadır.

94 Sultan Murad'ın bu girişimleri neticesinde Çirmen Savaşı'ndan sonra aşama aşama Bulgaristan'ın fethi tamamlanmıştır. Ayrıntılar için bkz. Kayapınar, "Bulgaristan'da Osmanlı Hakimiyeti'nin Kurulması", s. 318-326.

95 Benzer uygulamalara Balkanların çoğu yerinde rastlanmaktadır. Örneğin Tuna bölgesinde Anadolu'dan nakledilen Yörükler sınır boylarına yerleştirilerek bölgenin Türk-İslâm kimliği kazanması sağlanırken ordunun güvenliği temin edilmiştir, bkz. Yusuf Halaçoğlu, "XVI. Yüzyılda Sosyal, Ekonomik ve Demografik Bakımdan Balkanlar'da Bazı Osmanlı Şehirleri", *Belleten*, 53/207-208 (1989), s. 638.

Tablo II. Kocaeli Türkmenlerinin Paşa Livası'nın Sağ Kolunda Meskûn Oldukları Bazı Nahiyeler

RUMELİ YAKASI	KOCAELİ SANCAĞI KAZALARI									
PAŞA LİVASI	İzmit	Gebze	Kandıra	Şile	Yalova	Ada ve Karasu	Yoros	İznik		
Edirne Kazası ⁹⁶	-	-	-	-	-	-	-	-		
Akpınar	-	Akpınar	-	-	-	-	-	-		
Saruhan	-	-	-	-	Saruhanlı	-	-	-		
Küçük Saruhanlı	-	-	-	-	Saruhanlı	-	-	-		
Büyük Saruhanlı	-	-	-	-	Saruhanlı	-	-	-		
Çağrgan	-	-	-	Çağrgan Şahin ⁹⁷	-	-	-	-		
Geredeli	-	Geredeli	-	Geredeli	-	-	-	-		
Harib	-	-	Haribli	-	Haribli	-	-	-		
Hacı Danışmend	-	Danışmend- vîranı	Danışmendli	Danışmendli	-	-	-	Danışmendli		
Hamza Beyli	-	-	-	-	-	-	-	Hamza Bey		
İnceler	-	-	İnceli	-	-	-	-	-		

96 Paşa livasının merkez kazası Edirne kırsal alanı ile ilgili olarak, bkz. BOA, *TT.d.*, nr. 494, s. 101-152.97 BOA, *TT.d.*, nr. 1160, s. 140.

RUMELİ YAKASI	KOCAELİ SANCAĞI KAZALARI									
Dimeroka ⁹⁸										
Saruhanlu	-	-	-	-	-	-	Saruhanlu	-	-	-
Kara İshaklu	-	İshaklu	Naib İshak	-	-	-	-	-	İshaklu	-
Saruhan	-	-	-	-	-	-	Saruhanlu	-	-	-
Demircilü	-	Demircilü	-	-	-	-	-	-	-	-
Çengellü ç.	Çenger	Çenger	-	Cengerlü çift.	-	-	-	-	-	-
Hisar	Hisar bey	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Danişmend- lü	-	Danişmend- viranı	Danişmendlü	Danişmendlü	-	-	-	-	-	Danişmendlü
Geredelü	-	Geredelü	Kutlu	Geredelü	-	-	-	Kutluca	-	-
Kutluca ⁹⁹	-	Kutluca	Kutlu	-	-	-	-	-	Demirciler	-
Demürlür	-	-	-	-	-	-	-	-	Çavuşlu	-
Çavuş	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Saru Danişmend	-	-	Danişmendlü	Danişmendlü	-	-	-	-	-	Danişmendlü
Bektaş	-	Bektaşlu	-	-	-	-	-	-	-	-
Asılhan	-	Asılhan	-	-	-	-	-	-	-	-

98 BOA, TD., nr. 20, s. 157-277.

99 Kutluca nâm-ı diğer Bazarlubey, BOA, TD., nr. 20, s. 216.

RUMELİ YAKASI	KOCAELİ SANCAĞI KAZALARI										
Paşa Yiğit	-	Paşa Yiğit	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hatiblü	-	-	-	-	Hatiblü	-	-	-	-	-	-
Kazancı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Kazan
Kara Musa	-	-	-	-	Kara Musalı	-	-	-	-	-	-
Sülemiş	-	-	Süleli?	-	-	-	-	-	-	-	-
Almalu	-	Almacık	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Yeniceköy	-	Yenice	Yeniceköy	-	-	-	-	-	Yenice	Yenice	Yenice
Koyunlu	-	-	-	-	-	-	Koyunluca	-	-	-	-
Çavuş	-	-	-	-	-	-	-	-	Çavuşlu	-	-
Siğircılı	-	-	Siğirlık	-	-	-	-	-	-	-	-
İpsala ¹⁰⁰											
Orhan	-	-	Orhanlu	-	-	-	-	-	-	-	-
Balaban	-	-	Balabancı	-	-	-	-	-	-	Balaban	-
Bıyıklı	-	-	-	Bıyıklı Ali	-	-	-	-	Bıyıklı Ali	-	-
Yazır	-	Yazır	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Umurbey	Umurköy	Umurca	Umurcalu	-	-	-	-	-	-	Umurcanlu	-
Hatun pınarı	-	-	Hatun alanı	-	-	-	-	-	-	-	-
Osmanlu	-	-	Osmanlu	-	-	-	-	-	-	-	-

100 BOA, *TT.d.*, nr. 77, s. 360-372.

RUMELİ YAKASI	KOCAELİ SANCAĞI KAZALARI									
Çavuş	-	-	-	-	-	-	-	-	Çavuşlu	-
Sarucalı ¹⁰¹	-	-	Sarucalı	-	-	-	-	-	-	-
Hasköy nd. Köpeklü	-	-	-	-	-	-	Köpek	-	-	-
Ferecik ¹⁰²										
Menteşeli	-	Menteşeköy	-	Menteşe	Menteşeköy	-	-	-	-	-
İsalı	-	-	-	-	İsalar	-	-	-	-	-
Hisar Beyi	-	Hisarbeyi	-	-	-	-	-	-	-	-
Saruhanlı	-	-	-	-	-	Saruhanlı	-	-	-	-
Saruca	-	-	-	Sarucalı	-	-	-	-	-	-
B. Geredeli	-	Geredeli ¹⁰³	-	-	Geredeli	-	-	-	-	-
K. Geredeli	-	Geredeli ¹⁰⁴	-	-	Geredeli	-	-	-	-	-
Filibe ¹⁰⁵										
Umur	Umurköy	Umurca	Umurca	Umurcalı	-	-	-	-	-	Umurcanlı
Menteşeli	Menteşeköy	-	Menteşe	Menteşeköy	-	-	-	-	-	-

101 Sarucalı ve Köpekli karyeleri için bkz. BOA, *TT.d.*, nr. 494, s. 310-348.102 BOA, *TT.d.*, nr. 494, s. 287-319.103 BOA, *TT.d.*, nr. 1160, s. 85.104 BOA, *TT.d.*, nr. 1160, s. 85.105 BOA, *TT.d.*, nr. 26, s. 93-94, 130-137.

RUMELİ YAKASI	KOCAELİ SANCAĞI KAZALARI									
Aleksî	-	-	Aleksî nd. Kardal	Aleksî nd. Sadıklu	Aleksî nd. İlyas	-	-	-	-	-
Veled-i Danişmend	-	Danişmend- lü+ Daniş- mendoğlu	Danişmendlü	Danişmendlü	-	-	-	-	-	Danişmendlü
Zağra-i Eskihisar ¹⁰⁶										
Cengerlü	Cengerlü	Cenger	-	Cengerlü	-	-	-	-	-	-
Orhanlu	-	-	Orhanlu	-	-	-	-	-	-	-
Kulfalca	-	-	-	-	-	-	-	-	Kulfallı	-
Danişmend- lü	-	Danişmend- lü+ Daniş- mendoğlu	Danişmendlü	Danişmendlü	-	-	-	-	-	Danişmendlü
Köpekler	-	-	-	-	Köpek	-	-	-	-	-
Yaylacık	Yayla	-	-	-	Yaylalu	-	-	-	-	-

106 BOA, *TT.d.*, nr. 77, s. 474-537; BOA, *TT.d.*, nr. 494, s. 422-451.

Tablo III. Kocaeli Türkmenlerinin Vize Sancağında Meskûn Oldukları Nahiyeler

RUMELİ YAKASI	KOCAELİ SANCAĞI KAZALARI								
VİZE SANCAĞI ¹⁰⁷ Vize Kazası ¹⁰⁸	İzmit	Gebze	Kandıra	Şile	Yalova	Ada ve Ka- rasu	Yoros	İznik	
Köpekli	-	-	-	-	Köpek	-	-	-	
Çavuşlu	-	-	-	-	-	-	Çavuşlu	-	
Küçük Sevin- dik	-	Sevindik	-	-	-	-	-	-	
Sarucalar	-	-	Sarucalı	-	-	-	-	-	
Danışmendli	-	-	Danışmend- lü	Danışmend- lü	-	-	-	Danışmend- lü	
Burgos ¹⁰⁹									
Gündüzlü	-	-	Gündüzlü	-	-	-	-	Gündüzlü	
Köpekli	-	-	-	-	Köpek	-	-	-	
Sevindik	-	Sevindik	-	-	-	-	-	-	
Sinanlı	-	-	Sinanlı	-	-	-	-	-	
Muradlı	-	-	-	-	Kara Mu- radlı	-	-	-	

¹⁰⁷ Vize Sancağı nahiyelerindeki köylerin belirlenmesinde BOA, TD., nr. 370 (İcmâl); BOA, TT.d., nr. 170 (Mufassal); TK.GM.d., nr. 366 (İcmâl); TK.GM.d., nr. 200 (Mufassal) defterlerinin ilgili kısımları kullanılmıştır.

¹⁰⁸ BOA, TD., nr. 370, s. 246-258.

¹⁰⁹ BOA, TD., nr. 370, s. 289-297; BOA, TK.GM.d., nr. 200, s. 32b.

RUMELİ YAKASI	KOCAELİ SANCAĞI KAZALARI									
Çorlu ¹¹⁰										
Köpeklü	-	-	-	-	-	Köpek	-	-	-	-
Cengerlü	Cengerlü	Cenger	-	-	Cengerlü	-	-	-	-	-
Balabanlu	-	-	-	Balabancı	-	-	-	-	-	Balaban
Muradlu	-	-	-	-	-	Kara Mu- radlu	-	-	-	-
Kulfallu	-	-	-	-	-	-	-	Kulfallı	-	-
Kara Menteşe	Menteşeköy	-	Menteşe	-	Menteşeköy	-	-	-	-	-
Hüsnülü	Küçük Hü- snülü	-	-	-	-	-	-	Hüseyinlü	-	-
Yazırlı/K. Yazır	-	Yazır	-	-	-	-	-	-	-	-
B. Sevindik	-	Sevindik	-	-	-	-	-	-	-	-
Gündüzlü	-	-	Gündüzlü	-	-	-	-	-	-	Gündüzlü
Kırkkilise ¹¹¹										
Kulfallı	-	-	-	-	-	-	-	Kulfallı	-	-
Çavuş	-	-	-	-	-	-	-	Çavuşlu	-	-
Kara Menteşe	Menteşeköy	-	Menteşe	-	Menteşeköy	-	-	-	-	-
B. Saruhanlu	Saruhanlu	-	-	-	-	-	-	Saruhanlu	-	-

110 BOA, TD., nr. 370, s. 292-297; TK.GM.d., nr. 366, s. 7b; TK.GM.d., nr. 200, s. 94a.

111 BOA, TD., nr. 370, s. 268-273; TK.GM.d., nr. 366, s. 11b-15b.

KOCA-İLİ TÜRKMENLERİNİN RUMELİ'NİN İSKÂNINA KATKILARI

RUMELİ YAKASI		KOCAELİ SANCAĞI KAZALARI									
	Geredeli Bü-zürk	-		Geredeli		Geredeli	-				
	Erikli	-		-	Erikli ç	Erikli	-				
	Elmacık	-		Elmacık	Elmacık	-	-				
	Keremüddin	-		-	-	Keremüddin	-				

Tablo IV. Kocaeli Türkmenlerinin Çirmen Sancağında Meskûn Oldukları Nahiyeler

ÇİRMENSANCAĞI ¹¹² Çirmen ¹¹³	İzmit	Gebze	Kandıra	Şile	Yalova	Ada ve Karasu	Yoros	İznik
Aflaganlı	Eflaganlı	-	-	-	-	-	-	-
Akviran	-	Akviran	-	-	-	-	-	-
Akova ¹¹⁴	-	-	-	Ağova	-	-	-	-
Bayındır	-	-	Bayındır	-	-	-	-	-
Delü-İlyas	-	-	-	İlyaslı	İlyas	-	-	-
Donuzculı	Donuzcu	-	-	-	-	-	-	-
Hisarlı	Hisarbeyi	-	-	-	-	-	-	-
Kınıklı	-	-	Kınık	-	-	-	-	-
Kızıklı	-	-	-	Kızık(Şahin)	-	-	-	-
Kocaelinli	BÖLGENİN GENEL ADI							
Menteşe	Menteşe-köy	-	Menteşe	Menteşeköy	-	-	-	-
Naib İshak	-	-	Naib İshak	-	-	-	-	-
Osmanlı	-	-	Osmanlı	-	-	-	-	-

¹¹² Çirmen Sancağı nahiyelerindeki köylerin belirlenmesinde BOA, MAD, nr. 35 (Mufassal); BOA, MAD, nr. 342, BOA, TT.d., nr. 170 (Mufassal); BOA, MAD, nr. 549 (Mufassal); BOA, TK.GM.d., nr. 366 (İcmâl); BOA, TK.GM.d., nr. 200 (Mufassal) defterlerinin ilgili kısımları kullanılmıştır.

¹¹³ BOA, MAD, nr. 35, 6b-39b, 119b-123b.

¹¹⁴ BOA, TT.d., nr. 385, s. 70.

ÇİRMENSANCAĞI Çirmen	İzmit	Gebze	Kandıra	Şile	Yalova	Ada ve Karasu	Yoros	İznik
Saruhanlı	-	-	-	-	Saruhan- lu	-	-	-
Yağmurca	-	-	-	-	-	Yağmurlu	-	-
Yahşi-beyli	-	-	-	Yahşili	-	-	-	-
Yayacık	-	Yayalar	-	-	-	-	-	-
Yeni-Yayalar	-	Yayalar	-	-	-	-	-	-
Hasköy ¹¹⁵								
Adil	-	-	-	Adil çft.	Adil	-	-	-
Almalı	-	Almacık	-	-	-	-	-	-
Asilbey (Doğancılı)	-	-	-	Asilbey çft.	-	-	-	-
Asılhan	-	Asılhan	-	-	-	-	-	-
Bulduk	-	Buldukoglu	-	Bulduk	-	-	-	-
T(D)emirci	Demirci	-	-	-	-	-	-	-
Dağeri (Pusadlı)	-	-	-	-	-	-	-	Dağeri
Büyük-Aytemür	-	-	-	Aydemir ¹¹⁶	-	-	-	-
Donuzlu (Ereğli- köyü)	Donuzcu	-	-	-	-	-	-	-

115 BOA, MAD, nr. 35, 162a-204b; BOA, MAD, nr. 342, s. 79-91; BOA, MAD, nr. 549, s. 1-41.

116 BOA, TT.d., nr. 1160, s. 135.

ÇİRMİNSANCAĞI Çürmen	İzmit	Gebze	Kandıra	Şile	Yalova	Ada ve Karasu	Yoros	İznik
İshak Fakih	Naib İshak Ç.	-	Naib İshak	-	-	-	İshaklı	-
Kalkanlı	Kalkanlı	-	-	-	-	-	-	-
Kazancı	-	-	-	-	-	-	-	Kazan
Temirciler	-	-	-	-	-	-	Demir- ciler	-
Köpekli	-	-	-	-	Köpek	-	-	-
Kutlu	-	Kutluca	Kutlu	-	-	Kutluca	-	-
Kutluca	-	Kutluca	Kutlu	-	-	Kutluca	-	-
Kulfal (çiftlik)	-	-	-	-	-	-	Kulfalı	-
Kozluca ¹¹⁷	-	Kozluca	-	-	-	Kozluca	-	Kozluca
Yahyalı	-	Yahya	-	-	-	-	-	-
Eflaganlı	Eflaganlı	-	-	-	-	-	-	-
Kargalık	-	-	-	Kargalı ¹¹⁸	-	-	-	-
Aydoğmuş/Delü- Polad	-	-	-	-	-	Aydoğan	-	Aydoğan

117 BOA, *TT.d.*, nr. 385, s. 14.

118 BOA, *TT.d.*, nr. 1160, s. 133.

ÇİRMENSANCAĞI Çirmen	İzmit	Gebze	Kandıra	Şile	Yalova	Ada ve Karasu	Yoros	İznik
Akçakızanlık ¹¹⁹								
Eflağanlu	Eflağanlu	-	-	-	-	-	-	-
Okçular	-	-	-	-	-	-	-	Ok-ı kebir
Sarucalı	-	-	Sarucalı	-	-	-	-	-
Umurca/Umur- calar	Umurköy	Umurca	Umurcalu	-	-	-	-	Umur- canlu
Doğancı	-	Doğancı	-	-	-	-	-	-
Saruhanlı ¹²⁰	-	-	-	-	Saruhan- lu	-	-	-
Yenice-i Zağra ¹²¹								
Eflağanlu	Eflağanlu	-	-	-	-	-	-	-
Çerkeşlü	-	Çerkeşlü	-	-	-	-	-	-
Kargalık	-	-	-	Kargalu	-	-	-	-
Karlı	Karlı	-	-	-	Karlı	-	-	-

119 BOA, *MAD*, nr. 35, 205b-244a; BOA, *MAD*, nr. 549, s. 82-100.

120 BOA, *TT.d.*, nr. 385, s. 158.

121 BOA, *MAD*, nr. 549, s. 42-81; BOA, *TT.d.*, nr. 385, s. 192-222.

Sonuç

Tahrir defterlerindeki yer adlarından hareketle ele aldığımız bu çalışma neticesinde Kocaeli sancağından Rumeli yakasına yoğun bir göç yaşandığı ortaya çıkmıştır. Bu göçlerin izlerine daha ziyade Süleyman Paşa ve I. Murad zamanında fethedilen bölgelerde rastlanmıştır. Kocaeli menşeli göç hareketinin ilk safhası Süleyman Paşa döneminde gerçekleşmiştir. Bu dönemde Kocaeli Türkmenlerinin ilk yerleştikleri saha Süleyman Paşa'nın ihdas ettiği uçlar yönündedir. İlk göçler Çimbi ile birlikte Bolayır taraflarına olup Gelibolu'nun fethiyle birlikte daha kapsamlı göçler başlamıştır. Gelibolu ve civarında olmak üzere 86 köy Kocaeli sancağından gelen Türkmenler tarafından iskân edilmiştir. Yarımada'nın güney tarafında göçlerin izlerine az rastlanmakla birlikte bu oranın kuzeye doğru gidildikçe iç kesimlerde ve Marmara denizi kıyılarına uzanan bölgede artış gösterdiği tespit edilmiştir.

Kocaeli bölgesinden gerçekleşen göçlerin ikinci safhasını I. Murad dönemi teşkil etmektedir. I. Murad'ın döneminde gelen Türkmenlerin üç ayrı bölgede iskân edildiği ortaya çıkmaktadır. Bu bölgelerden ilkinin hemen hemen Paşa livasının sağ kolunu içine alan Aşağı Meriç ve Orta Meriç havzası olduğu anlaşılmaktadır. Meriç vadisi boyunca Kocaeli sancağının hemen her nahiyesinden olmakla birlikte daha ziyade Kandıra, Gebze ve Şile nahiyyelerinden gelenlerin yerleştiği tespit edilmektedir. Bu bölgede toplam 61 köy Kocaeli sancağından gelen Türkmenler tarafından iskân edilmiştir. I. Murad zamanında Türkmenlerin yerleştiği ikinci bölge Tekfurdağı'nın kuzeyinde Karadeniz yönünde yer alan Vize sancağı olmuştur. Vize sancağının dört nahiyesinde Kocaeli Türkmenlerinin izine rastlanmış olup yoğunluğun daha ziyade sancağın güneyinde yer aldığı tespit edilmiştir. Toplamda 27 köyün Kocaeli Türkmenleri tarafından iskân edildiği görülmektedir. Vize sancağına ise Kandıra, Gebze ve Şile nahiyyelerinden göçlerin olduğu anlaşılmaktadır. Kocaeli Türkmenlerinin Rumeli'de yerleştirildiği üçüncü saha Çirmen sancağıdır. Çirmen taraflarına olan göçlerin sancağın güney cihetinde Yukarı Meriç vadisi boyunca yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Bu hattın dışına doğru olan yerlerde göçlerin izine tesadüf edilememiştir. Çirmen sancağında toplam 49 köyün Kocaeli Türkmenleri tarafından kurulduğu ortaya çıkmıştır.

Kocaeli sancağından Rumeli'ye gerçekleşen göçleri Osmanlı iskân politikası bağlamında ele almak gerekirse bu göçleri iki kategoride değerlendirmek mümkündür. Süleyman Paşa ve I. Murad zamanında gerçekleşen göçlerin sürgün yoluyla değil gönüllülük esasına dayalı *ihtiyârî* göçler olduğu anlaşılmaktadır. Çelebi Mehmed döneminde ise Kocaeli sancağından yapılan göçlerin *sürgün* yoluyla gerçekleştiği söylenebilir. Kocaeli'nden sürgün olarak gelenlerin Rumeli'de ilk

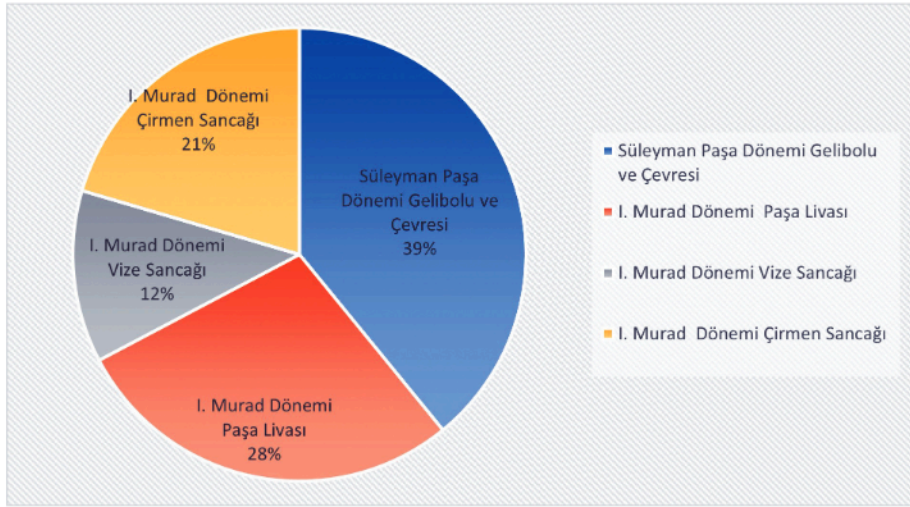
yerleşim sahasında değil de Balkanların iç kesimine yönlendirildiği ve herhangi bir iskân merkezi teşkil edecek boyutta olmadığı anlaşılmaktadır. Netice itibarıyla Kocaeli Sancağı'ndan gelen Türkmenlerin Rumeli'de ilk yerleşim sahası olan Doğu Rumeli ve çevresinde yer alan dört sancakta toplam 223 yeni yerleşim alanı kurdukları tespit edilmiştir. Bu çalışmayla Kocaeli Türkmenlerinin Rumeli'nin Türkleşmesi ve bölgenin şenlenmesi hususunda ciddi katkıları olduğu ortaya konulmuştur.

Koca-ili Türkmenlerinin Rumeli'nin İskânına Katkıları

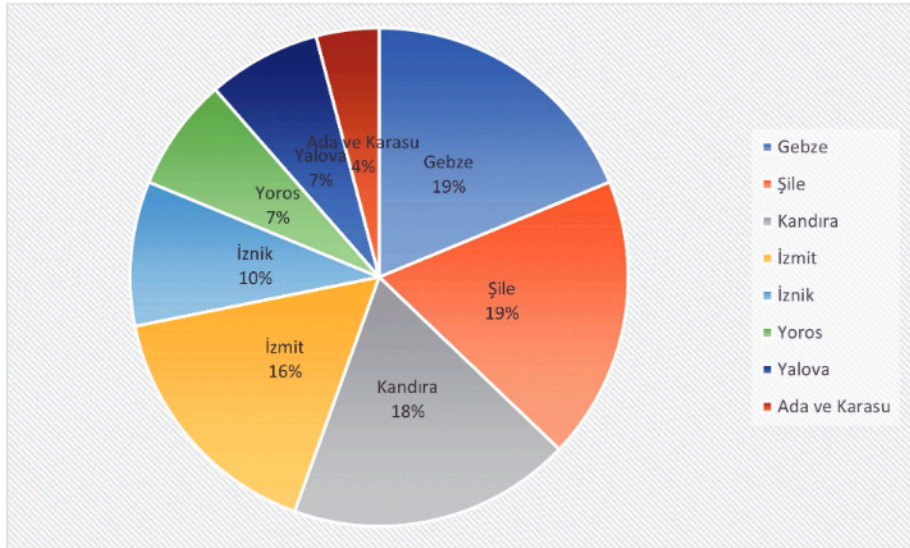
Öz ■ Osmanlıların Rumeli'deki iskân faaliyetleri Çimbi kalesinin ele geçirilmesiyle başlamış ve yeni bölgelerin fethiyle birlikte genişleyerek devam etmiştir. Anadolu'dan Rumeli'ye göçürülen büyük nüfus kitleleri bölgeye Türk-İslâm kimliği kazandırırken toprakların da şenlenmesini sağlamıştır. Bu göçler kimi zaman gönüllülük esasına dayalı olurken kimi zaman da iskân politikası gereği zorunlu göçler olan sürgün yolu ile gerçekleştirilmiştir. Anadolu'dan Rumeli'ye göçen grupların izleri meskûn oldukları yer adlarına nazaran tahrir defterlerindeki kayıtlardan takip edebilmektedir. Kocaeli sancağına ve Rumeli yakasındaki bazı sancaklara ait tahrir defterlerindeki yer adları incelendiğinde yüzlerce köy adının her iki yakada da mevcut olması Kocaeli Türkmenlerinin Rumeli'ye gelerek yerleştiğini göstermektedir. Kocaeli bölgesinden göçlerin ilk safhası Rumeli fatihi Süleyman Paşa döneminde gerçekleşmiş olup I. Murad zamanında devam etmiştir. Her iki dönemde de Kocaeli bölgesindeki Türkmenlerin gerek fetih sürecine katılmak gerekse ele geçirilen yeni arazilerde yerleşmek üzere kendi istekleriyle geldikleri anlaşılmaktadır. Bu çerçevede Kocaeli bölgesinden gelen Türkmenler Gelibolu, Edirne-Paşa livası, Vize ve Çirmen sancaklarında yoğun olarak yerleşmişlerdir. Bu göçler Rumeli'nin şenlenmesine büyük katkı sağlarken Kocaeli sancağındaki nüfus kesafetini de azaltmaya yardımcı olmuştur.

Anahtar kelimeler: Kocaeli, Rumeli, Türkmen, Tahrir Defterleri, İskân.

Grafik 1. Kocaeli Türkmenlerinin Rumeli’de Meskûn Oldukları Sancaklar

Grafik 2. Kocaeli Sancağından Göç Veren Nahiyelerin Oranı

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

1- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

T.T.d. (Tapu Tahrir Defterleri), nr. 12, nr. 20, nr. 26, nr. 75, nr. 77, nr. 170, nr. 370, nr. 385, nr. 494, nr. 1160.

TK.GM.d. (Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Defter), nr. 120, nr. 200, nr. 366, nr. 402.

MAD (Mâliyaden Müdevver Defterler), nr. 35, nr. 342, nr. 549.

2- İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı

MC (Muallim Cevdet Yazmaları), nr. O79, nr. O89.

Kaynak Eserler

Anonim *Osmanlı Kroniği (1299-1512)*, haz. Necdet Öztürk, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Yayınları 2000.

Âşıkpaşazâde Tarihi, haz. Necdet Öztürk, İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları 2013.

Mehmed Neşri: *Kitâb-ı Cihan-Nümâ-I (Neşri Tarihi)*, haz. Faik Reşit Unat, Mehmed A. Köymen, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları 1949.

Oruç Beğ Tarihi, haz. Necdet Öztürk, İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2014.

Pachymeres, Georges: *Bizanslı Gözüyle Türkler*, çev. İlcan Bihter Barlas, İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayınları 2009.

Kitap ve Makaleler

Aktepe, M. Münir: "XIV. ve XV. Asırlarda Rumeli'nin Türkler Tarafından İskânına Dair", *Türkiyat Mecmuası*, X (1953), s. 299-312.

Aktepe, M. Münir: "Osmanlıların Rumeli'de İlk Fethettikleri Çimbi Kal'ası", *Tarih Dergisi*, I/2 (1950), s. 285-293.

Barkan, Ömer Lütfi: "Osmanlı İmparatorluğu'nda Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler", *İ.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası*, 15/1-4 (1953), s. 209-237.

Başar, Fahameddin: "Mihaloğulları", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, XXX, 2020, s. 24-25.

Çalık, Sıddık: *Çirmen Sancağı Örneğinde Balkanlarda Osmanlı Düzeni (15.-16. Yüzyıllar)*, Ankara: Bosna-Hersek Dostları Vakfı Yayınları 2005.

Baykara, Tuncer: "Anadolu Yer Adlarının Orta Asya'daki Benzerleri Üzerine Bir Kaynak", *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri (11-13 Eylül 1984)*, Ankara: Başbakanlık Basımevi 1984, s. 266-267.

Emecen, Feridun M.: "Akça Koca", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, II, 1989, s. 224.

- Emecen, Feridun M.: “Defter-i Köhne: Pirlepe-Kırçova Kesiminin En Eski Tımar Defteri (1445-1455)”, *Osmanlı Araştırmaları*, 43 (2014), s. 341-474.
- Emecen, Feridun M.: “Konur Alp Gazi’nin Kimliği ve Faaliyetlerine Dair Bilinirliğin Sınırları”, *Belleten*, 84/300 (2020), s. 543-558.
- Emecen, Feridun M.: “Pirlepe’nin İlk Osmanlı Tahrirleri”, *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Derigisi*, XII (1999), s. 63-74.
- Emecen, Feridun M.: “Süleyman Paşa”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, XXXVIII, 2010, s. 94-96
- Emecen, Feridun M.: *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, İstanbul: Kapı Yayınları 2021.
- Gökbilgin, M. Tayyib: *Rumeli’de Yörükler Tatarlar ve Evlâd-ı Fâtihân*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları 1957.
- Gökbilgin, M. Tayyib: XV-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası: Vakıflar-Mülkler-Mukataalar, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları 1952.
- Gündüz, Ahmet: “Tapu Tahrir Defterlerine Göre Kocaeli ve Çevresindeki Yer Adları Hakkında Bir Değerlendirme”, *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyum Bildirileri*, ed. Haluk Selvi, M. Bilâl Çelik, Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi 2015, s. 465-466.
- Güneş, Ahmet: XVI. Yüzyıl Başlarından XVII. Yüzyıl Başlarına Kadar Kocaeli Sancağı, Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, 1994.
- Halaçoğlu, Yusuf: “XVI. Yüzyılda Sosyal, Ekonomik ve Demografik Bakımdan Balkanlar’da Bazı Osmanlı Şehirleri”, *Belleten*, 53/207-208 (1989), s. 637-678.
- Imber, Colin: *Osmanlı İmparatorluğu 1300-1650*, çev. Şiar Yalçın, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 2002
- İnalcık, Halil: *Hicri 835 Tarihli Sûret-i Defter-ı Sancak-ı Arvanid*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları 1987
- İnalcık, Halil: “Aydos Kalesi Kocaeli Fethi’nde Kilit Noktadır”, *Aydos Kalesi ve İstanbul’un Fethi*, 28 Mayıs 2011, *Sempozyumu Bildirileri*, ed. Uğur Demir, Mehmet Mazak, İstanbul: Sultanbeyli Belediyesi [t.y.], s.11-18.
- İnalcık, Halil: “Batı Anadolu’da Yükselen Denizci Gâzi Beylikleri, Bizans ve Haçlılar”, *Türk Denizcilik Tarihi*, I, ed. İdris Bostan, Salih Özbaran, İstanbul: Deniz Basımevi Müdürlüğü 2009, s. 31-48.
- İnalcık, Halil: “Edirne’nin Fethi (1361)”, *Edirne’nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı*, Ankara: Türk Tarih Kurumu 1965, s. 137-160.
- İnalcık, Halil: “Murad I”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, XXXI, 2020, s. 156-164.
- İnalcık, Halil: “Osmanlı Sultanı Orhan (1324-1362) Avrupa’da Yerleşme”, *Belleten*, 73/266 (2009), s. 78-82.

- İnalçık, Halil: "Polunya (Apollunia)- Tanrı- Yıkıldığı Osmanlı Rumeli Fetihleri Kronolojisi- sinde Düzeltmeler", *Prof. Dr. Mübahat S. Kütükoğlu'na Armağan*, ed. Zeynep Tarım Ertuğ, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi 2006, s. 27-57.
- İnalçık, Halil: "Rumeli", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, XXXV, 2008, s. 232-235.
- Karta, Nurullah: *XVI. Yüzyılda Filibe Kazası*, Doktora Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, 2005.
- Kayapınar, Ayşe: "Bulgaristan'da Osmanlı Hakimiyeti'nin Kurulması: Dönemlendirme Sorunu ve İskân", *Türk Tarihinde Balkanlar*, c. I, ed. Zeynep İskefiyeli, M. Bilal Çelik, Serkan Yazıcı, Sakarya: S. Ü. Balkan Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları 2013, s. 313-333.
- Kayapınar, Levent: "XV. ve XVI. Yüzyıl Osmanlı Kaynaklarında Dimetoka'da Bektaşî Tekke ve Zâviyeleri", *Alevilik-Bektaşîlik Araştırmaları Dergisi*, 18 (2018), s. 135-162.
- Kütükoğlu, Mübahat: "Osmanlı'dan Günümüze Yer Adları", *Belleten*, LXXVI/275 (2012), s. 148-154.
- Lefort, Jacques: "13. Yüzyılda Bithynia", *Osmanlı Beyliği (1300-1389)*, ed. Elizabeth Zachariadou, çev. Gül Çağalı Güven, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları 2000.
- Lindner, R. P.: *Ortaçağ Anadolu'sunda Göçebeler ve Osmanlılar*, çev. Müfit Günay, Ankara: İmge Kitapevi 2000.
- Nicol, Donald M.: *Bizans'ın Son Yüzyılları 1261-1453*, çev. Bilge Umar, İstanbul: İş Bankası Yayınları 2016.
- Öden, Zerrin Günel: *Karastı Beyliği*, Ankara: Türk Tarih Kurumu 1999.
- Özcan, Abdülkadir: "Hacı İlbe", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, XIV, 1996, s. 482.
- Selçuk, Hava: "Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda Uyguladığı İskân Siyaseti (1432-1481)", *Türk Tarihinde Balkanlar*, c. I, ed. Zeynep İskefiyeli, v.d., Sakarya: Sakarya Üniversitesi Balkan Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları 2013, s. 339-345.
- Şahin, Haşim: "Seydi Ali Sultan", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, XXXVII, 2009, s. 48-40.
- Şahin, İlhan: "Osmanlılar'ın Balkanlar'ı İskân Politikası", *Avrupa'ya İlk Adım: Uluslar Arası Sempozyum, 1 Kasım 1999, Gelibolu*, ed. Ayşe Yıldız Topuz, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı 2001, s. 63-74.
- Şahin, İlhan: "XV ve XVI. Yüzyılda Filibe-Sofya-Eskizağra-Tatar Pazarı'nın Nüfus ve İskân Durumu", *Türk Dünyası Araştırmaları*, 48 (1987), s. 249-256.
- Witteck, Paul: *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, çev. Güzin Yalter, İstanbul: Türkiye Yayınevi 1971.
- Yediylıdız, Bahaeddin: "Türkiye'de Yer-Adı Verme Usulleri", *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri (11-13 Eylül 1984-Ankara)*, Ankara: Başbakanlık Basımevi 1984, s. 25-41.
- Yücel, Yaşar: *XIII- XV. Yüzyıllarda Kuzey-batı Anadolu Tarihi Çoban-oğulları, Çandar-oğulları Beylikleri*, Ankara: Türk Tarih Kurumu 1980.